د تــاتــوبــي

ټنګټکور او پیپلې

د خېړنې چوپړي (د ریسرچ پاڼې)

[illegible]

د مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لیږدی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پيل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لروونکی دی او مهرباني د هغه له ذاته سره ملګرې ده.

ليکي پوهه:

سرليک:	د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې
ليکوال:	ماسټر انجينېر صفی الله فردوس
خپرندوی:	مومند خپرندويه ټولنه
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
اېډېټور:	ماسټر انجينر صفی الله فردوس
طراح او ډيزان:	ماسټر انجينر صفی الله فردوس
خپرېدو نېټه :	مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لېږدی
چاپ نېټه :	مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لېږدی

(له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د چاپ رښت له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښووني ترې د ګټې اخيستنې اجازه نشته !

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلۍ
د څېړنې چوپړي(د ريسرچ پاڼې)

تيسس څرګندونه

د ټاټوبي پالنې لوړ حس، ودنې، هوسايني، خوښونې، خوشحالونکي شيبو جوړونکي وګړي او وګړې چې پښتون پښت ته همدا ستاين په غوره اند، واند او پند چمتو کوي، سر دردی، غم او رنځ ترې په ودنې اړوي.

په واده، کوژدې، دسمال، سونتی، ښادی، مېلمستيا، مېلې، زوکړو ورځو کې هر مسلمان نر او ښځې د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې اورې، وايې او ترې ګټنې اخلې. پښتو ژبې د هنر لېوالتيا په دې کښلې کې په دومره مېچه شتون لري، چې يوه غوره مسلمان په دې پوهه وي چې د غم او خوښی شېبو ترمنځ بېلوالی کوي، غوره سلوکو، ټنګټکور او پېيلو سره پېژند رغوي، خپلې ژبې او مېنې سره ګڼلي پښتونولي چوپړ چمتو کوي.

غټ ټکي:

1 د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ,, د هېواد ساز، موسيقي، غږ، اواز او شعرونه،، (Country Music, Musical Sounds and Poems) ..8

1.1 د افغانستان ټول سازونه تر ډېره اټکله د لنډۍ ، ټپې، ټېکی، مصری په بڼه ويل کيږي. 8

1.2 ټاټوبي د ټنګټکور ټولې پېيلې د پښتو په لرغوني پېيل مېچه څېږزه خجېزه ټولواله روغ وي :..9

2 د پښتو ژبې ټول ګړنې او ليکني پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي...11

2.1 ديني پېيلې (Religion Poem): 11

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 2 حماسي يا رزمي پېيلۍ (Epic Poem):.................................11

2. 3 بډاينۍ، غنايي يا بزمي پېيلۍ (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Stimulating Poem): 12

2. 4 ښوونېز يا تعليمي پېيلۍ (Academic, Educational Poem): .12

2. 5 مدحي يا ستاين پېيلۍ (Praise Poem):................................13

2. 6 انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا ټوکيزې پېيلۍ (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Poem): 13

2. 7 ويرنه يا مرثيه، ساندې پېيلۍ (Elegy Poem or Wailings Poem):...13

2. 8 مبارکۍ، هر کلي يا د تهنيت پېيلۍ (Congratulation Poem or Blessed, Happiness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Poem): 14

2. 9 د ګيلو، ګيله منۍ او شکايتونو پېيلۍ (Complainant, Complaining Poem or Complaint, Grievance Poem):......14

2. 10 وړتوب، وصفي پېيلۍ (Attributive, Qualificative, Adjectival Poem):...15

2. 11 هېوادپالنې پېيلۍ (Country Raising Poem):...................15

2. 12 دوستي باور کولو پېيلۍ (Trust Friendship Poem):.........15

2. 13 ځيرکې پېيلۍ (Intelligence Poem): 16

2. 14 پوهګړي پېيلۍ (Intellectual Poem):................................16

2. 15 کورنۍ ته د غاړې ايښودنې پېيلۍ (Submission Family Poem): 17

2. 16 ورکړې د ډالۍ ورکولو پېيلۍ (Generosity Gift-Giving Poem): 17

2. 17 دندې کې د ټېټوالي پېيلۍ (Humility Service Poem): 18

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 18 ټکرکولو مېړانې پېيلې (Courage Conflict Poem): 18
2. 19 د ژوند لارې لوړې ارزو پېيلې (Ambition Career Poem): ..19
2. 20 زړه سوی او رښتي ټولوالې پېيلې (Mercy Legal System Poem): 20
2. 21 ګور (ليد) او رهبرئ پېيلې (Vision Leadership Poem):.....21
2. 22 مېلمه پالنې پېيلې (Hospitality Poem): 21
2. 23 ژبئ نښتېځونکي پېيلې (Tongue Twisters Poem):............22
2. 24 متل پېيلې (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Poem):...22
2. 25 ورمي پېيلې (Admonition Poem):..................................23
2. 26 لوڅې پېيلې (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem): 23

3. ټاټوبي د ساز لوی رښت..24

4. ټاټوبي د ساز کوشنی بېخليک...................................24

5. په ټاټوبي کې د ټنګټکور (ساز او اواز، ميوزيک) سبکونه 27

5. 1 وګړني ټنګټکور (ګړنې ساز او اوز، ولسي ټنګټکور، محلي موسيقي، سنتي موسيقي، فلکولوريکه موسيقي، شفاهي موسيقي)........................27

5. 2 سبک Style, Method ,, ډول، سبك، طرز، نومل، بلل، لقب ورکول. قاعده، نظم، ترتيب لار يا طريقه ،، 29

5. 3 مذهبي ساز او اوز (مذهبي ټنګټکور يا مذهبي موسيقي) 30

5. 4 لوديځ ټنګټکور (غربي ساز او اواز يا پاپ موسيقي)....................30

5. 5 ختېځه ټنګټکور (زوړ ټنګټکور، کلاسيک ساز او اواز يا کلاسيکه موسيقي)..31
5. 5. 1 ځای:...32
5. 5. 2 لغماني راګ:...32
5. 5. 3 د بېلګې په بڼه د پاري ځای (پاري مقام): 33

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. 5. 4 سبټاک (Saptak): 33
5. 5. 5 ,, جيجيونتی: 33
5. 5. 6 ارو: 33
5. 5. 7 امرو: 33
5. 5. 8 راګ یا رګ (Raga): 33
5. 5. 9 پرزه: 34
5. 5. 10 تال (Tala): 34
5. 5. 11 ماتره (Metre): 35
5. 5. 12 تیور یا تیورا (Tivra): 35
5. 5. 13 سور یا سوارا (Swara): 35
5. 5. 14 لی یا لهی: 35

6. ټاټوبي د ټنګټکور الې (وسایل، اسباب)........................... 36

6. 1 تاري (نبغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسې، زهي، ارشه يي) سازونه: 37

6. 1. 1 رباب : 37
6. 1. 2 تنبور: 40
6. 1. 3 چنګ: 42
6. 1. 4 څلور تاره: 43
6. 1. 5 دمبوره: 44
6. 1. 6 دوې تاره: 45
6. 1. 7 غجکه، چېغکه یا رېچکه: 46
6. 1. 8 سرېنده: 48
6. 1. 9 سرنی: 50
6. 1. 10 شپږتاره: 51
6. 1. 11 بینجو: 52
6. 1. 12 واج (وونز): 54

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 2 د پوکي سازونه (بادي سازونه) 56

6. 2. 1 سورني (سورنا، سورناى): 56

6. 2. 2 تولۍ (رنګړی، توله، غوږګه، نی يا کړکی) 58

6. 2. 3 ارمونيه، هارمونيه يا باجه: 60

6. 3 د وهلو ساز، ضربه يي ساز (چې اله په لاس يا ضربه وهې خپل غږ اوباسي).. 62

6. 3. 1 دايره (ديرا): 62

6. 3. 2 ډول: 63

6. 3. 3 ډولک: 66

6. 3. 4 زنګ (تال): 67

6. 3. 5 اړخبغلی، يوه سره (زېر بغلي): 68

6. 3. 6 تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې): 69

6. 3. 7 منګی (ګړی): 70

7. يادونه: 71

8. د انځورونو معلومات 72

9. Bibliography بيبلو ګرافي 75

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. د ټاټوبي ټنګټکور او پیبیلې ،، د هېواد ساز، موسیقي، غږ، اواز او شعرونه،، Abode Music and Poems or Country) (Musical Sounds &Poems

د افغانستان ساز یوه ګډ ټکی د لوروینې او غوره اړیکې د تربګنو، ټبرونو او ژبو سره لري، پښتو، دري، ازبیکي، پشه یي، نورستاني، ګوجري، بلوچي او ۲۴ نورې ژبې د ټاټوبي د ساز کښلې بڼه د ژبو لري او د ساز کښلې بڼه (لیکل شوي، متن Text متن: سوره: موضوع، مضمون او درسي کتاب.) اساسي ستېه رغوي.

زمونږ ټاټوبی د ساز بېلا بېل سبکونه او لهجې لري، له لرغونو پښتني وګړني پیبیلو نېولې لکه : لنډۍ ، ټپې، ټپکی، مصری، نیمکی لنډۍ، نیمکی ټپه، نیمکی ټپکۍ، نیمکی مصریۍ، لنډۍ اېزه، ټپه اېزه، ټپکی اېزه، مصری اېزه، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسی (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پیبیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پینځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هایکویی، پټۍ (تي خورو اړوندې پیبیلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کښتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښپلیزۍ، ناپیبیلۍ او سلسلۍ. د پښتو ټول ګړني او لیکني پیبیلو ۲۰۰ بېلابېلو کلبونو، له دري غزل او عربي غزل نېولې تر هندي راګونو پورې دود لري.

د ساز ګامونه (موسیقي قدمونه) په لویه کې ډیاټونیک (پرته له میکروټون) څخه دي او تر دې نږدې پېر پورې څو غږګېزه او هارموني لوېدېځه بڼه د افغانستان په موسیقي باندې ډېر تاثیر نه دی اچولی.

1. 1 د افغانستان ټول سازونه تر ډېره اټکله د لنډۍ ، ټپې، ټپکۍ، مصرۍ په بڼه ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تالبانو ترانه (چې تړاک، جګړې، بلواګرئ، سرخندنې او ربړوني ته د هڅوني په پار ويل کېږي، پرته له سندرې، پرته له سازه، پرته له ميوزيکه، سويي ټنګټکوره، ترنم او ترانې په بڼه په ستوډيو ګانو کې وايي چې ډېری يې د ټاټوبي دودونو، کلتور او له ټولو اسلامي هېوادونو بېل بېلوالی لري؛ بل لورې ته دا هغه پېيلې نه دي چې ملايانو، مولويانو، خطيبانو، مفتيانو او شيخانو به د ادېنې او اخترونو په خطبه کې په دربېڅ باندې وايي، يا پر قبر، پر سترو ناستو کې ويلې) او د دري او فارسي ترانه چې ورته (Melody, Song, Chorus) په اېنګلېسي کې واي (,, Melody: خوږه نغمه، غاړه لکه لغمانی، اهنګ، د اوازتيټوالی او لوړوالی.،، ، سندره Song, Carol : د خوشالۍ بدله: تعريف کول: فدا کاري کول: ځارېدل ،، او ,, Chorus: کورس ډله: په ننداره کې هغه ډله چه د نڅا او سندرو له پاره روزل شوې وي، په ګډه سندرې: د سندرې يوه برخه چې په ټاکلې دمه کې ويل کېږي.،،) دومره خوږوالی نه لري.

فاروق افندي د افغانستان ترک اصله موسيقي پيژندونکی په دې باور درلود چې زموږ د سيمې په جغرافيوي پولو کې هېڅ وګړني پېيله (فلکلوريک شعر) او ترانه د لنډيو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رښتينوديه او هيجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

2. 1 ټاټوبي د ټنګټکور ټولې پېيلې د پښتو په لرغوني پېيل مېچه څپېزه خجېزه ټولواله روغ وي:

(چې له څلورګونو څپو څخه به يې يا په هر څلور څپېز کې اوله څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې دوېيمې څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې درېيمې څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې څلورمې څپه باندې زورنه وي) په سټه روغې دي.

(Tone, Intonation) په هر ډول، غونډله ييز اهنګ چې کښته پورته او يا هوار يون او خوځون ومومي او خبرې او نا خبرې (انشائيه) يا امري غونډلې سره توپير وي، هممهال شعري اهنګ هم دی. ځکه پېيله (شېر، شعر يا اشلوک) هم له غونډلو او له اړوند سره توپير وي، هممهال شعري اهنګ هم دی. ځکه پېيله (شېر، شعر يا اشلوک) هم له غونډلو او له اړوند زورونو او اهنګونو سره تړاو لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ▬▬ 10 چـوپـړی

خو کله چې پېيله (شېر، شعر يا اشلوک) د موسيقۍ ډګر ته ور ګډېږي، نو بيا يې هغه زورنې (خجونه) او اهنګونه نور له ژبنې او پېيله يي (شعري) چار پېريال را وځي او ,, موزيکل،، کيږي. په دې ترڅ کې د دغه دواړو توکو نه اهنګونه بلل کيږي: کمزورې زورنې ته يې ټيټ اهنګونه وايي او اهنګونو ته يې لوړ اهنګونه او هغه بيا ,, زېر او بمې: Pitch له پر له پسيوالي، ډېر پېښې او د رېږدا له پلوه له پراخوالي څخه منځ ته راځي، هر څومره چې پېښې يا تواتر شمېر زيات وي، غږ همغومره زير او هر څومره چې لږ وي، غږ همغومره بم اوريدل کيږي.

له بل پلوه که د رېږدا لمن هر څومره پراخه شي، غږ هغومره رسا او هر څومره چې لنډ تنګه شي، غږ هغومره نا رسا اوريدل کيږي.

په دې توګه غږ يا زېر وي يا بم که منځنی، ولېډونکی يا جګېډونکی او داسې نور دي، اهنګ يا Intonation د زېر او بم يو ډول دی، دا مانا کله چې د ګړهار په بهېر يا اوږدوکې د زېر او بمي پراختيا لمن د غونډلې په کچه وي هغه زير او بمي اهنګ بلل کيږي، اهنګ په پښتو کې ژبني ارزښت لري، د سارې په توګه خبري او ناخبري غونډلې سره توپير وي، د خبري هغې اهنګ ولېډونکی او د پوښتني هغې جګېډونکی ... . دی،،. غاړې ,, لحنونه،،.

,, غږېز تارونه: د سا (وچې) مرۍ په لوړه برخه کې حنجرې (چنغړک) دواړه دننه ډېوالونو ته څلورو يا دوو جوړو مرغيږيو (عضلاتو) ځای نيولی دی چې له ډېرو ارتجاعي او نريو تارو څخه جوړ شوي دي. دغو تارو ته غږېز تارونه وايي، د غږونو د جوړيدو پر وخت سا هوا د حنجرې له تشې نه د غږېزو تارونو له منځه تېرېږي. که د سا هوا د تېرېدو پر وخت چې د غږ زېږ له پاره پر کار ولېږي، غږېز تارونه په عادي بڼه وي، په بله وينا يوه له بله سره لرې وي، هوا له تارونو سره بې که کوم ټکره تېرېږي او تارونه نه رېږدي. نو داسې غږونه منځته راځي چې هېڅ راز بنګهار او موسقيت نه لري، دا راز اوازونو ته ,, ناغږن اوازونه،، وايي. که د غږ د زېږ پر وخت غږېز تارونه سره نږدې راوړل شي، په بله وينا، د حنجرې تشه سره ورشي او د هغو مرغيږي سره راکېښنکل شي، په دې توګه سا هوا تارونه پر رېږدا راوړي او داسې غږونه رامنځته کيږي چې بنګهار او موسقيت لري، دا راز اوازونو ته ,, غږن اوزونه ،، وايي. دا چې ټول پښتو خپلواک اوازونه د پيدايښت پر وخت غږېز تارونه رېږدوي، نو له دې کبله ټول غږن او خواږه دي،، (محمد رحيم، ۱۳۴۹ ل، ۵۲ چوپړی)

له دې سره، سره پرته له خبرو او پېيلو يا يوازې د تش ساز په بڼه هم شتون لري لکه (رېپراټور).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېبله (شپږ یا شعر، اشلوک) یوه ځانګړی ځای زموږ د ټاټوبي د ساز په دود کې لري.

2. د پښتو ژبې ټول ګړنې او لیکنې پېبلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي.

د پښتو ټول ګړني او لیکني پېبلو ۲۰۰ بېلابېلو کلبونو زما په نظريې؛ پېبلې , اشلوک، شپږ یا شعر ، د منځپانګې , سکالو، محتوا او موضوع، له مخې شپږ وېشت ۲۶ ډوله دي. لکه:

2. 1 دیني پېبلې (Religion Poem):

په دې ډول پېبلو کې دیني موضوعات، لکه: د الله ,ج، توحید (له شرک او کفر څخه ځان ساتل تر قیامته پورې)، د پیلني سړي (اول سړي، لومړي سړي، ابوالبشر یا حضرت ادم صفی الله) خبرې، پېبلې، کړه وړه، پښتو ژبه يې چې هغه پرې پوهېده، له الله ج څخه يې غوښتنې او په اسلامي نېغه لاره تر پاینۍ سلګۍ پورې ودرېدل، له ۲۲ لویو ګناهونو یا حرامو کارونو نه کول او حلال یا روا کارونو کول، د دین د بزرګانو اقوال او لارښوونې، ژوند پیښې، عبرتناکې کیسې او په دین او مذهب پورې نور اړوند مسایل شامل دي.

2. 2 حماسي یا رزمي پېبلې (Epic Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د جنګونو، اتلوليو او ملي تاريخي وياړنو بيان په کې راغلی وي، سکالو يې پر رزم يا د يادويکا (٢٣٤مخ) په خبره پر جنګ جګړې راڅرخي.

2. 3 بډاينې، غنايي يا بزمي پېيلې Great, Important, Dignified,) Supreme, Erotic, Stimulating :(Poem

غنا په لغت کې سرود، نغمې او ښکلې آواز ته وايي او په ادبي اصطلاح هغه پېيلې دي چې د پېيلن او پېيلنې (شاعر او شاعرې) د احساساتو او عواطفو بيانونکي او څرګندوی وي.
دغه احساسات خامخا د انساني مينې (محبت)، مينه ناك، له مينې ډك، لېوالتيايي (عشقي)، پارونې، رنځونو او کړاوونو څخه متأثر يا اغيزمن شوي وي، د لېوالتيا سندرې دي چې له نيمګړي مينې او وار وار د ليلا او مجلون (ليلي او مجنون)، فرهاد او شيرينۍ سکالو را نغاړي په روان پېر او په ځاني تجربه لړ پام ساتي، سکالو يې پر بزم او يا د يادويکا (٢٣٤مخ) په خبره پر مينه يا لېوالتيا راڅرخي.

2. 4 ښوونېز يا تعليمي پېيلې (Academic, :(Educational Poem

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کې هغه پېیلې شامل دي چې د شاعر هدف په کې نوروته د ښوونې، زده کړې، نورو علومو او فنونو ور زده کول وي.

2. 5 مدحي یا ستاین پېیلې (Praise Poem):

په دې ډول پېیلو کې شاعر د خپل ممدوح ستاینه کوي، د هغه اخلاقي ښیګڼې بیانوي او د دنیایي ژوند برياوې او ښکلاوې یې ستایي.

2. 6 انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې پېیلې (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Poem):

په دې ډول پېیلو کې د تن (فرد) یا ټولنې اخلاقي نیمګړتیاوې، ناوړه اعمالو ته د انتقاد ګوته نیول کیږي، مسایل د هجو او یا طنز په ژبه بیانیږي، یوه ډول ټوکیزې پېیلې دي.

2. 7 ویرنه یا مرثیه، ساندې پېیلې (Elegy Poem or Wailings Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغوي معنا يې پر مړې ستاينې او ژړيدنې دې او په ادبي اصطلاح هغه پېبلې دي چې پېبلنو (شاعرانو) په کې د مړي د نيکيو او ښېګڼو ستاينې کړې وي او هغه پر مړينه يې د خواشينۍ او خفګان څرګندونه کړې وي.

2. 8 مبارکۍ، هر کلي يا د تهنيت پېبلې (Congratulation Poem or Blessed, Happiness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Poem):

د تهنيت لغوي مانا مبارکي او ښه راغلاست ويل دي او په ادبي اصطلاح د پېبلو دا ډول د مرثيې خلاف دی.
پېبلن او پېبلنه (شاعر او شاعره) په پېبله (شېر، شعر، اشلوک) کې د خوښۍ احساس څرګندوي او نوروته د خوښۍ پيغام رسوي.

2. 9 د ګيلو، ګيله منې او شکايتونو پېبلې (Complainant, Complaining Poem or Complaint, Grievance Poem):

په دي پېبلو کې د ژوند له ناوړه او غمناک حالت او د ټولنې ظالم حاکم قدرت نه ګيله او شکايت شوی وي، پېبلن او پېبلنه (شاعر او شاعره) د غسې خپل دردونه او اوزونه څرګندوي او نور پرې خبروي چې اصلي هدف يې له خپل حال نه د نورو خبرول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 10 وړتوب، وصفي پېيلې (Attributive, Qualificative, Adjectival Poem):

په دغه ډول پېيلو کې پېيلن او پېيلنه د خپلې نېغې ليدنې کتنې يا باورې اوريدنې له مخې د اشخاصو، طبيعي منظرو د کال د فصلونو او نورو شيانو ظاهري صفات شرح کوي او کله، کله بيا د خپل تخيلي ځواک په ملتيا معنوي اوباطني نړۍ ته داخليږي او د افرادو روحي او عاطفي ځانګړنې تشريح کوي.

2. 11 هېوادپالنې پېيلې (Country Raising Poem):

په دغه ډول پېيلو کې د هېواد پالنې، وطن هسکولو او ټاټوبي (پورته کولو، جګول پرمخ بيول، ژوند کول، تيارول، روزل، برابرول، سرشته کول، اېښول، ابادول، جوړول، ودانول، راټولول، مړول، ځرګندول، اعتراف کول، ډېرول، زياتول، پرسيدل، پاى ته رسول، سرته رسول، تمامول، بشپړول) په اړه سپړنه شوي وي. پېيلن او پېلنه په پېيله کې د دښن لمسون نه منلو، خپلې خاورې ته د لېوالتيا په لوړ حس کتلو ځانګېرنې سپېنې ته راوباسي.

2. 12 دوستي باور کولو پېيلې (Trust Friendship Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ډول پېيلو کې د دوستي (ياري، ملګري او يارنې) باورکولو (ويساکول، اعتبار کول: اسره کول، هيله کول، تکيه کول، اعتماد کول، توکل کول: عقيده لرل، اميد کول. باور، ويسا: باوري، اعتباري: ذمه وار مقام، مسئول مقام: څوکيدار، څوکۍ والا: امانت، وديعه، سپارنه، امانتي پانګه: د نرخونو د کنټرول موسسې.) په اړه سپړنه شوي وي.
پېيلن او پېلنه په پېيله کې ځان کم راوستو، خبرې منلو(فرمان برداري، حکم منلو)، ملګري ماتولو، بې پامه (بې پروا، بې لحاظ)، پېښنه، په کومه بڼه تاسو باور تعريف کوئ؟، تر ټولو ډېر باوري تن ستاسو په ژوند کې څوک دی؟، په کومه بڼه په چار ده چې دوستي وکوئ؟، تاسو د تل پاتې باور او يارنې له پاره غوره کړنې کوئ؟ ولې او ولې نه؟، تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې باوري ملګري مو د ورتياوي کوم پوروونه پوره کړي؟، تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې خپله مګري مو ومنئ ؟ ستاسو په ژوند کې کوم تن يا تنه شتون لري چې هره خبره يې ومنئ؟ په ورته بڼه پوښتنېزه غونډلې او د ياراني باور لوړ حس ځانګېرنې سپړنې ته راوباسي.

2. 13 ځيرکې پېيلې (Intelligence Poem):

د وی يا ويکيي له پامه د پوهې، خبرتيا، استخباريه، ځانګړيو خدمتونو پېيلو ته وايي. او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: په کې د دښن شته، د جګړې کرښې شاته د ځواک کچه مندلو، پټې موخې، د غوله ونې شفرونه او سګنالونه، کاره وګړي او هاميانی، ټاکلی وګړي رښت، د غلې کړنو ګور ټولوالې کړه وړه بوږېدلې وي.

2. 14 پوهګړي پېيلې (Intellectual Poem):

د وی يا ويـکيي له پامه هوښياري، عاقلې، روښان فکره پېيلو ته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه ئې سکالو يې داسې رونېږي: په کې د لوړو لورويښو، غوره پېژند، سوېې کمعقلي، سوېې جهالت، سوېې پوچې عقيدې (سوېې موهوماتو، سوېې موهوم پرستي، سوېې خرافاتو) او په لوړه علمي ژمنې بوړېدلي وي.

2. 15 کورنۍ ته د غاړې ايښودنې پېيلې :(Submission Family Poem)

د وی يا ويکيې له پامه کهول ته د سپارنې (تسليمېدنې، اطاعت، وړاندېز) پېيلو ته وايې.
او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه ئې سکالو يې داسې رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې پوښتې چې غاړه ايښودنه څه ده؟، يوه بېلګه يې وړاندې کړئ، په کوم پېر کې چې غاړه ايښودنه شتون و نه لري، پايله (نتيجه، پای، غوره والی او توپېر) يې څه ده؟، په کومه بڼه پام کوئ چې پلار ته اړېينه ده ځواب ويونکی د هغه زوزان وي چې سرابښتوب (بخل، حرص) او درناوی نه کوونکی وي؟ او د روزنې غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 16 ورکړې د ډالۍ ورکولو پېيلې (Generosity :Gift-Giving Poem)

د وی يا ويکيې له پامه په سخاوت (بې کبري، فراخوالي، فياضي) د ډاليو ورکولو پېيلو ته وايې.
او په اصطلاح کې هغه پېيلو دي چې دننه ئې سکالو يې داسې رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې پوښتې چې ورکړې څه دی؟، هغه ډالۍ سپېښې ته را وباسئ چې ترټولو غوره مو په ژوند کې کوم تن ته ورکړې وي، تاسو په کومه بڼه حس کوه په کوم پېر کې مو چې ډالۍ ورکوله؟، تر اوسه مو لېست جوړ کړی چې پلار، مور، ورور او خور ته څه او څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړين دي، دا اړتيا مو ولې غوره کړه، او په څو هاميانيو ورته ډالۍ پېرودئ؟ په سختۍ کې مو چاته ډالۍ ورکړې؟، غوره جوړه د ژوند کومه ډالۍ غوره کوي؟، غوره سخاوت، او د بې کبري غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 17 دندې کې د ټېتوالي پېبيلې (Humility Service Poem):

د وی یا ويکيي له پامه په خدمت، کار، نوکري، وظيفه، ماموريت، د لښ خدمت کې د ټيټ والي، سپکوالي، تواضع پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي: چې پېبلن يا پېبلنه په پېبيله کې د غورې دندې او غوره کړو وړو، ښه سلوکو، بې لوره لوروينو، په اتلولۍ د دندې سرته رسولو، په سرلوړۍ د ټاټوبي سپارل شوي هره دنده بشپړولو او په ټوله کې د لوی کور په لوی ليد د دندې کړه وړه وندي کوي.

2. 18 ټکرکولو مېړانې پېبيلې (Courage Conflict Poem):

د وی یا ويکيي له پامه د ټکر خوړلو همت، مخالفت کولو زړور توب، تصادم کولو همت، په زوره په بل شي سره نښتلو زړور توب، لګېدلو مېړانې، مخالفت همت، اخ او ډب مېړانې، لګېدنې زړور توب او نښتې زړور توب پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي: چې پېبلن يا پېبلنه په پېبيله کې پوښتې چې په روان پېر کې ستا او د بل تن ترمنځ په زوره په بل شي سره نښتل په څه دي؟، تاسو دغه حالت ته په کومه بڼه ځواب ورکوئ، خپل د لګېدلو باندې چې تاسو ځواب ورکړی دی؛ خوښ يئ پرې او که نه؛ په بېله بڼه غواړئ چې ځواب ورکړئ؟، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل تن له ورته مخالفت سره مخ شي تاسو څه پام کوئ چې د هغوی مخالفت به په کومه ډول وي؟، د همت یا زړورتوب په اړه غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 19 د ژوند لارې لوړې ارزو پېبيلې (Ambition Career Poem):

د وی یا ویکیي له پامه د مسلك حرص، حرفې جاطلبي، د ژوند لارې لوړې ارزو، پرمختګ (په ژوند کې مندې، کار کې بېړې) داعيې پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي:
چې پېبيلن یا پېبيلنه په پېبيله کې پوښتې چې کله تاسو کوشنی وئ، څه شی تاسو غوښتل چې شئ په راتلونکي پېر کې؟ ولې؟ ورسته مو خپلې غوښتنې څخه وګرځيدئ؟، د لوړې ارزو ګټې په څه کې دي او تاونونه يې څه دي؟، تاسو په روان پېر کې په څه مشغول يئ چې په سمون يې خپلې موخې ترلاسه کوئ؟ تاسو داسې پام کوئ چې ستاسو لوړې ارزو پای ته نه رسېږي؟ ولې؟ او ولې نه؟، تاسو لوړې ارزو لرئ چې د يوه استازي يا فلمي ستوري په شان شتمن تن ووسئ نه لکه يوه اېنجينېر تن په شان چې هېڅ سرغندوی (مشهور)، بډايه او سوکاله نه وي خو ټول ژوند يې د نورو وګړو یا د ټولګټې هوساينې، ګټنې او مرستې له پاره په کار کې کړی وي، تاسو تل څه شئ غواړئ چې ترلاسه يې کړئ؟ تاسو ترسره کړي دي تراوسه؟ تاسو په کومه بڼه د برياليتوب مېچه کوئ؟، تاسو لوړې ارزولرونکي يئ؟ ستاسو نوموړی حرص د دې سبب شوی دی چې د ژوند غوره برخه مو له پامه لوېدلې وي؟ تاسو څه شی کولی شئ چې ډېر یا لږ لوړ ارزو لرونکی دي وګڼل شئ له خپلو څه رنګوالي څخه؟، د مسلك حرص، حرفې جاطلبي، په ژوند کې مندې او کار کې بېړې داعيې وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

20 .2 زړه سوی او رښتي ټولوالې پېبيلې (Mercy Legal System Poem):

د وی یا ويکيي له پامه زړه سوی او رښتي ټولوالې (رحم او قانوني سيستم، مهرباني او حقوقی ټولوالې، شرعي ټولوالې) پېبيلو ته وايې. او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېبيلن يا پېبيلنه په پېبيله کې پوښتې چې کله مو داسې کار کړی دی چې اوس پوی شوئ چې داسې کار مې بايد نه وی کړی؟، تر اوڅه پورې دې داسې پرېکړې پايله ترلاسه کړي ده چې تورن ګڼل شوی يې او يا کوم تن در ته بخښنه يا زړه سوی درباندې کړی وي؟، د پرېکړه کوونکي (قاضي) کړه څه ډول وي؟، د پرېکړه کونکي او زړه سوي کوونکي ترمنځ بېل والی څه دی؟، وګړي دي پېرېکړې وکړي او که زړه سوی چې کله کوم تن په لوی تور تورن وي؟، دودېز، ټاټوبي او پېنی وال رښت لوړ حس د ترې او پرېکړې هر تن ډک وي؟، ستاسو پور په وګړو باندې د پرېکړې او زړه سوي په ډول چې ماليه نه پرې کوي، وژنې، د تمځي د څراغونو نه درناوی، پر ناموس وار، له هتې د خوړو غلا، د نشه يې توکو پلور تورونو په کومه بڼه کړ کيږئ؟، تاسو تر ډېره پرېکړه کونکی او که رحم کوونکی تن يئ او ولې تاسو پام کوئ چې داسې تن يئ؟، تاسو د خپلو وګړو په منځ کې د پرېکړې او زړه سوي په ډول ترمنځ تله او پرتلنه په څه ډول کوئ؟، د بڼه سلوک برابری (پای ته نږدې: د ځانمنيتوب ښکاروندي ځان پالني؛ پای ته ډېر نږدي: قانوني ښکاروندی؛ پای: مسلکي کړنې ښکاروندی؛ له پای وړاندې: رښتينوالی ښکاروندی) کوي، ځيني شيان کيدی شي چې قانوني وي، خو سوی سم يا ناسم به وي (بڼه سلوکو پوهه)، ځيني شيان کيدی شي چې سم وي (بڼه سلوکو پوهه) خو سوی قانوني يا بي قانونه به) وي او په کې د عفوي، زړه سوي، رحم، مهربانی، قانوني، رښتي، حقوقي، شرعي ټولوالې بوږېدلي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 21 ګور (ليد) او رهبری پېبيلې (Vision Leadership Poem):

د وی يا ويکيپي له پامه په خيال کې راوستل او مشری، (ليدل او زعيمي، تصور کول او رهبری، په خيال کې راتلل او لارښوونکي، خيالي منظره او مشری، خيال او رهبری، بصيرت او رهبری، باصره او زعيمي، منظره او زعيمي، د باصري حس او رهبری) پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې روڼېږي: چې پېبيلن يا پېبيلنه په پېبيله کې پوښتي چې هغه کوم رهبر دی چې تاسو ورته د مينې او شاباسي په نظر ورته ګورئ؟ ولې دوی ته د مينې او شاباسي په نظر ګورئ؟، کوم څه رنګوالی تاسو په ښه رهبر کې وينئ؟ پرته له مشرئ څخه په ټاټوبي کې ګډوډي، بشپړه بې نظمي او انارشيزم يا ځانځاني (بې رښتي، بې حکومتي) ته لاره پرانستل کيږي؟، مشر (رهبر) د ليدلو (بصيرت، تصور کول، په خيال کې راتلل)، قضاوت (نظريه، اټکل، د تشخيص قوه) او د ښې راتلونکې په هېله (د ښه ژوندانه په هېله) درې غوره ځانګړنې لري؟، رهبري پر دې پوهېږي چې راتلونکی بل کوم کار وکړي؛ پوهېږي چې دا ولې غوره دی او پوهېږي چې په لاس کې لرلو اسانتياوو زېرمو څخه ګټنې راوباسي؟، کومې پرېوتلې (واقعه، دروغ) مخې ته دي، دا ځلور اړخه لرې لکه څنګه چې دننی اړخ لري؟، په هرو پېچلو خنډونو کې اسانتياوې پلټي، خو په هرو اسنتياوو کې خنډونه نه پلټي!؟، ليکونکی څه شی په ډاګه کوي چې درې غوره ځانګړنې د مشر څه دي؟، د کښونکي کښلې چې وړاندې کوي دا د هر وګړي ليد دی د يوه ښه رهبر له پاره، تاسو ورسره دامنئ او که نه يې منئ، ولې؟ او ولې نه؟، په پېنی واله سېمه کې ګټور مشر په کومه ډول تشريح کوئ؟ او وند د رهبری په کې بوړېدلي وي.

2. 22 مېلمه پالنې پېبيلې (Hospitality Poem):

د وی يا ويکيپي له پامه مېلمه پالنې او مېلمه پاله پېبيلو ته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ▬■ 22 چـوپـړۍ

او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې د مېلمنو غوره پالنه، مېلمنو درناوی، د پښتون پښت (نسب) پخت پخلی، لېوالي او لېوال ته د غوره خوړو پخول، پخلنځي کې په زړه پورې خوړو، دمې ځای کې غوښو او مېلې ځای کې د شپنوسيخان پخول، پټولی (مېزپوښي، دسترخوان) تيارول، خوړل او ښېل وندي کوي.

2. 23 ژبې نښتېځونکي پېيلې (Tongue Twisters :Poem)

د وی يا ويکيي له پامه ژبه بنديدونکي، وينا بوړبوکي غولی، وينا سبک چورلونکي، ژبې ګډوونکي پېيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې ډېر ژبه څرخوونکي غبرګلړونه، ډېر ژبه تاوونکي غبرګې پښېلې او ژبه نښتېځونکي غونډلې، غونډ او ويکيي وندي کوي.

2. 24 متل پېيلې (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Poem):

د وی يا ويکيي له متل، مقوله، کره وينا مثال او نمونه يې پېيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې متل، مقوله، کره وينا مثال؛ تشبيه (ورته والی)؛ هغه لنډه کيسه چې د اخلاقو درس ورکوي؛ عبرت؛ نمونه، موډل، کاپي، سر مشق، ورته (مشابه) ، جوړښت، رغښت، هغه کره وينا مثال چې پېيلن يا پېيلنه يې له مخې پېيله کاږي، هغه سړی يا ښځه چې انځورګر يې له مخې ځيره کاږي، اصطلاح، لهجه او د افادې خاص ډول وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 25 ورمي پېبيلې (Admonition Poem):

د وی یا ويکيي له پامه نصيحتي، مصلحتي، مشوريي او ورمي پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي:
چې پېبيلن يا پيبيلنه په پېبيله کې نصيحت، سلا، مشوره خبرتيا، لارښوونه، د خبرونو راپور (د جمع په حالت کې) او ورمونه وندي کوي.

2. 26 لوڅې پېبيلې (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem):

د وی يا ويکيي له پامه لوڅې، لغړې، بربنډې، سيکسي، کونی، پوچې او بې ختو پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي:
چې پيبيلن يا پيبيلنه په پېبيله کې جنسي، نر توب يا ښځتوب شهوت، شهواني غريزه، بې جامو، لوڅې، لغړې، بربنډې، څرګندې، ايستلې (لکه توره له تيکي څخه)، تش لاسي (بې وسيلې)، بې زيرمې، شړيدلې (لکه کالې)، خوارې، تشې، بې ډوله، ساده، بربنډول، لغړول او تشول وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. ټاټوبي د ساز لوی ربنت

د ټاټوبي ساز په بېلا بېل سبکونه او لهجې کې سندرغاړو (ټنګټکوري، موسيقارو، سازيانو، شاعرانو يا هنرمندانو) ته سرغنويتوب ورکړی دی چې له کرښو او پولو (سرحدونو) څخه ور تېر شوي دي او د وګړو په زړونو کې يې ځای موندلی دی، له شپېتمه لېږدېزه لسېزه، افغانستان په دننه نې توتريخوالي کې ګېر و، له دې مخې د ټاټوبي بډايه ساز پاتېشونی (ميراث) چورلک (شپېلک، سګنال) په نشت شو، و ځېل شو او يوازې د باندنيو ځواکونو له لاسه تېتې کچې ته ورسېده.

پلازمېنه کابل چې د دودونو زړه يا مرکز يا کلتوري او فرهنګي مرکز د افغانستان دی، د ساز (موسيقي) له ډګره هم، د لغمان ساز يې د زړه برخه، پکتيا ساز يې متې، د بلخ ساز يې زېرمه، د کندهار يې مستي او د هرات ساز يې دوديز (سنتي) دی. چې بل لورې ته د ننګرهار ساز يې د هندي ساز پوله، د بلخ ساز يې د روسيې ساز پوله او هرات ساز يې د ايران ساز پوله او ژۍ دي او ډېر نږدېوالی سره لري.

4. ټاټوبي د ساز کوشنی بېخليک

په ټاټوبي کې د ساز لړۍ د ارياني پېر څخه پيل کېږي، چې د ريګويدا ويدي سندرې، د اوستا ګاتا سندرې چې د هندوکش غرونو په لمنو کې د مسو پېژندلو لړی يا په پيل پېر کې ۳۰۰۰ مخ زيږدي څخه تر ۵۵۰ مخ زيږدي پورې د هخامنشيانو

(هه بنه منشيانو) وکمنی پورې بنه ځرک درلود، چې نومورې ساز د يوه کورس په بڼه يا ټولو سره په ګډه يوه اواز په ريتم باندې ويل کېدلې.

د مسلمانانو يا عربانو له راتللو ورسته ۲۲ لېږدېز کې د ټاټوبي په لرو پرتو او کلو او باندو کې په يوه، يوه تن (بې جوړې) سندرې ويلې او په نيم مړي په بڼه پاتېشوني وو، د سامانيانو ۸۱۹ زېږدی يا ۱۴۴۱ لېږدی)، ګورګينيانو (۱۰۸۵ ل زيږدي يا ۱۷۰۷ لېږدي) او تيمور شاه دوراني (په ۱۱۷۰ زيږدي پورې په ۱۷۹۲ لېږدې) په واکمنۍ کې ساز په دربار کې دود شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ▬■ 25 چوپړی

د اپنګلپسانو په واکمنۍ کې په نولسمه پېړۍ په دننه ني او باندنيو ښخړو او جګړو کې له اپنګلپسانو سره د ټاټوبي ساز او اوز ته د پرمختګ او روزنې ته پېر برابره نه وو، نوموړي هنر په ټول ګډونه ناستو کې او رسمې بلنو د ټاټوبي کې په ډېره کچه پیرودونکي نه درلودل او سندرغاړې چې په ټېټې سطحه د ټولنۍ په منځ کې ځای درلوده، په همغه پېر کې هم د ساز او اواز خپل مزل وهه.

امير شېرعلي خان په دوېيمه دورې وکمنۍ ۱۲۵۸ لېږدي (۱۸۷۹ زېږدي) کې د لومړي ځل له پاره له هندوستان څخه افغانستان ته د هندي ساز او اوز ماهرين راوستل، او هغوی ته يې د خواجه خوردک يا خرابات په سېمه کې هستوګنځي ودان کړل، دوی یوازې د امير دربار ته د ساز او اوز له پاره رابلل شوي وو، او په پيل کې يې همداسې کړنې کولې، لږ لږ د نومړو د ساز مخه لورا لور خوره شوه او د وخت په تېرېدلو سره يې په ټولنه کې ځای ومنده، په دې بڼه چې د هندي ساز څپه دلته نوی پل کېښنو د، او ژور اثر يې د ټاټوبې په وګړني نيم مړي ساز و ښېنده، او په دې کې د لږ بدلون او اوډون جوګه هم شو، او د پرمختګ لوری يې نومړي هنر ته برابر کړه.

له دې لورې څخه نوموړو هندي ساز هندي پښت په ټاټوبې کې د ژوندګړو په بڼه ځان و منه، او زامن يې د دې ټاټوبي د ملي هنرمندانو ځای خپل کړه، د ټاټوبي د ساز او اوز د پرمختګ له پاره خپل ژوند وقف کړه، د نوموړو اوستادانو یوه غوره لاسته راوړنه دا وه چې دوباره برابرول د وګړي پيېلو، د افغانستان محلي سندرې يې په هندي کالب کې ځای پر ځای کړي، چې نوموړې وګړني پيېلو له ورکېدو او له منځه تللو څخه وژغورل شوې او د ټاټوبې په رسمې او ټول ګډونه ناستو کې ځای و مونده، د نوموړو اوستادانو بل خدمت د افغانستان ساز ته دا وو چې ښوونه او روزنه د ساز يې زلميانو، نيمچه زلميانو او کوشنيانو ته په ښوونځيو کې ورکوله، د ساز نوموړی دود خپرول په علمي بڼه په ټاټوبي کې ګټور تمام شو، چې يو له هغه سندر غاړو څخه سرغندوی خراباتي و، چې د ساز نوموړی تخنيک له خرابات څخه را و باسي او د ټاټوبي په مرکز يې واړوي غلام حسين اوستاد و، او لومړی افغان اوستاد قربان علي نومېده چې د اوستاد قاسم د محمد نبي (اوستاد نتو) لاربښود و.

د غازي امان الله خان په واکمنۍ ۱۹۱۹ زېږدي څخه تر ۱۹۲۹ زېږدي کې ساز او اواز پرمختګ و کړه، او د خرابات ښوونې له مرکز څخه ښونيز او روزنيز علمي او اکيډميک ځايونه جوړکړل شول چې په کې د لويديځ سازونو غږول هم په کې ښول کېدل، دولت د لنډ پېر له پاره په ښوونځيو کې کورسونه د ساز او اواز چمتو کول، چې يوه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ▬▬ 26 چـوپـړی

دغو کسانو څخه چې په نوموړې لار يې خدمت و کړه اوستاد فرخ افندي و چې له ترکي څخه افغانستان ته رابلل شوی و، چې اوستاد قاسم، اوستاد غلام محسين، اوستاد نبی ګل او اوستاد محسن سراهنګ له سرغندوو سندرغاړو اوستادانو څخه ګڼل کېدل.

چې ورسته له ۱۳۵۰ لېږدېزې لسېزې څخه ورسته ساز او اواز د ټاټوبي په ټولنه کې ښه ځای پيدا کړه، له سياسي بدلون څخه ورسته په افغانستان کې ساز او اواز په کابل ښار کې په غوره ښه پرمختګ و کړه، په هغه وخت کې د نطير هنري ډله، انسامبل د مېرمنو ډله، د ساز او اوز وړيا کورسونه، د موسيقۍ (ساز او اواز) ښونځي او پوهنځي، ښکلي هنرونه بنسټ کېښودل شو، بل لورې ته په ټول افغانستان کې ناوړه سياست او جګړې د ساز او اواز له پاره مخه ډب کړه، اوستاد احمد ظاهر يې په سر و وېشته او ژوند يې ترې واخسته د لويې لارې سالنګو کې، خان قره باغی يې په سر و وېشته او ژوند يې ترې واخسته د کابل منډه يې په منځ کې، عبدالله کندهاری يې ژوندی ترشګو لاندې کړه او بيا يې و وېشته او ژوند يې ترې واخسته، سرغندوي سندر غاړې لکه بخت زمينه د مزايل مرمۍ په سې و تړل شوه، او له هغې ورسته د ملا محمد عمر په وخت کې ساز او اواز حرام و ګڼل شول، ډولونه او د ډمتوب اسباب په دار وځړول شو او په اور وسځيدل.

بل لورې ته چېرې چې نوموړي روزنه، پالنه لېدلې وه او چېرې يې چې ژوند کوو او چېرې چې مړ شو هلته ټنګټکور په درځ کې روان وو.

د حامد کرزي د واکمنۍ پر پېر ۲۰۰۲ زېږدي کې دولت هڅه و کړه چې ساز او اواز (موسيقي) دوباره د پخوا په ښه ورغوي او کړني يې په ښې ښه پرمخ ځي د جمهوريت تر پايه پورې يا ۱۴۰۰ لېږدي پورې په همدې کال يې په وړي مياشت د ملا هيبت الله په دوران کې يې مخه ډب شوه، او له افغانستانه بيا ساز او اواز ګاونډيانو ته کډه و کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. په ټاټوبي کې د ټنګټکور (ساز او اواز، میوزیک) سبکونه

په ټوله کې د ټاټوبي ساز او اواز سبکونه په څلور ډولونه دي، لکه :.

لومړی بڼه: وګړي ټنګټکور (ساز او اوز، محلي موسیقي، سنتي موسیقي، فلکولوریکه موسیقي)، دوېیمه بڼه: مذهبي ټنګټکور (مذهبي ساز او اوز یا مذهبي موسیقي)، درېیمه بڼه: پاپ ټنګټکور (پاپ ساز او اوز، پاپ موسیقي، لوېدیځه ساز او اوز) او څلورمه بڼه: ختیځ ټنګټکور (ختیځ ساز او اوز، کلاسیکه موسیقي).

5. 1 وګړني ټنګټکور (ګړني ساز او اوز، ولسي ټنګټکور، محلي موسیقي، سنتي موسیقي، فلکولوریکه موسیقي، شفاهي موسیقي)

هغه ساز او اواز ته وایي چې د افغانستان د سېمو، کلو او بانډو څخه ټوکېدلي وي، د هغه سېمو، کلو او بانډو دي چې ډېرې سرغندوي وي لکه: هارمونیک یا ځوغړه وېستل د نورستان سبک (کانتیوا سبک)، لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری لغمانی سبک، چارباغی سبک، د لمپاکا نیمکۍ، پام او سورکي سبک، د ختیځ داستان سبک، چهاربیته ننګرهاري سبک، پکتیا سبک، غزني سبک، بوستي سبک، د پښتون پښت کلیوالي سبک، قطغني سبک، بدخشي سبک، هراتي سبک، لوګري سبک، خراباتي سبک، هزاره ګي سبک، ازبېکي سبک، ترکمني سبک، پشه یي (دره یي) سبک، بلوڅي سبک او پنجشیري قرصک (چک، چک) سبک.

د وګړني ساز او اواز یا محلي موسیقي سرغندوی سندرغاړی اوستاد ګل محمد ګلکی (لغماني سبک) کې یې ۸۰ کاله د افغانستان موسیقۍ ته خدمت کړی دی، چې غوره لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری، لنډۍ اېزې یې ویلې دي، په اووه ۷ کلنۍ کې یې چې پلار مړ شو په همغه (۱۲۹۰ زېږدي) کال نوموړي د خپل کلي شپون سره شپون شو او څانته یې تولی اخستي وه اوزبښ کې او د امیر حبیب الله خان په واکمنۍ کې لغمان ته راغی، رمه یې پېوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولی کې يې سندرې ويلې، يوه ورځ عبدالحنان ورته وويل راځه دا پېيلې مه وايه زما دغه پېيلې و وايه په کې.

له ځان سره يې خپلې مدرسې خواکې ورته درس وايه، په دې پېر کې عبدالحنان۲۳ کلن و، همغه وه چې د درس په خوند پوی شو، شپنې يې پرېښوده او مدرسه يې شروع کړه په لوست او ليک پوی شو، له اړخبغلې (يوه سره، زېربغلي درې ژبې ويکی) سره به يې پېيلې چې توتي ورته يوه سره وهله ده به سندرې ويلې ورته د زيارت کلي کې په نوموړي سبک کې، له لېوالتيا يې د امير حبيب الله په پېر کې له هندو ترکانې چې ارمونيې جوړولې ترکانې هم کوله او ارمونيې يې جوړولي.

اوستاد ګل محمد ګلکی چې تخلص يې شېرزاد و، د محمد خيلو ټبر دی، د نور محمد زوی ۱۲۸۳ لېږدي کې زو کړه شوی و او ۸۹ کاله يې عمر درلوده، په ازبين کې زو کړه شوی وو د ۱۲۹۰ لېږدي (۱۹۱۲ زېږدي) کې لغمان ته راغلو، په چلمټيو کې يې پېژند پانه واخسته او د همدې کلي ژوند ګړ و.

ځلنی ورځ يې د شپې په ۳:۰۰ بجې د سلواغې (دلوې) مياشت، ديارلس سوه او دوه اوياوم ۱۳ / ۱۱/ ۱۳۷۲ لېږدي (۰۴/۰۳/ ۱۹۹۴ زېږدي) کې يې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړي. له کډوالۍ څخه چې راستون شو نو د ننګرهار بېهسودو ولسوالۍ کې پاتې شو او په اومه بياله سېمه کې د شهېدانو په ادېره کې خاورو ته د هغه ځای د وګړو په غوښتنه وسپارل شوو. ,, کورنی ته يې بېسوديانو مشرانو ويل چې مړی ځوک بل ځای ته نه وړي، لغمان ته يې مه وړئ او همدلته يې خاور ته وسپارئ، موږ هم د مشرانو درناوي او غوښتنې په پارهمدلته وسپاره، د رحمت الله د لور لورې مسې د خولې يې او د درېيمې مېرمنې له خولې يې،، په ټوله کې ګل محمد ګلکي دوې ورورنه او دوې خوېندې درلودلې.

ځلور زامن يې درلودل او لس لورګاني يې درلودلې، ځوار لس سره ايل يې وو، له درې مېرومنو څخه، چې پيلنی ميرمن يې اغلې بېګم جانه نومېده يوه زوی ښاغلی اوستاد پينده محمد پينده او لور يې اغلې زينب ترې زو کړه شوي وو، له دوېيمې مېرمنې څخه چې اغلې عالم نومېده دوې لورګانې او يوه الک ترې زو کړه شوي وو او له درېيمې ميرمن يې ,, اغلې شيرين تاج د عبدالذاهد لور د الېشنګ کلي ژوندګړې چې اوس ۷۹ کاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د عمر کچه ده ،، چې ترې اووه لورګاني، دوې زامن شاآغا او رحمت ګل زو کړه شوي دي.

2 .5 سبک Style, Method ،، ډول، سبك، طرز، نومل، بلل، لقب ورکول. قاعده، نظم، ترتيب لار، طريقه ،،

د وګړني ساز سرغندوی سندرغاړی اوستاد ملاجان ملګی دی په لغماني سبک کې، ګل زمان اوستاد دی په پکتياوال سبک کې، اوستاد فيض محمد پنانا په دره يي سبک کې، محمد چوباش دی په ازبېکي سبک کې، سرغندوی سندرغاړی صفدر توکلي دی په هزاره ګي سبک کې، اوستاد بېلتون دی په لوګري سبک کې، ناوک هروي دی په هراتي سبک کې، بازګل بدخشي دی په بدخشي سبک کې، طلا محمد تخاري په فلک سبک کې، نجم الدين ماما (تغه) دی په فرخاري فلک سبک کې او بنګيچه تاشقرغاني دی په قيصاري سبک کې.

په روغه بڼه د هندي ساز او ورپه سې د لويديځ ساز د لسزيزي په پايل کې د ټاټوبي په وګړني ساز ډېر اثر پرېښوده، چې د دې نويو سبکونو د يوه ځای کولو او خپرولو واک او اختيار د افغانستان ملي راډيو تلويزيون سره وو، وګړني ساز يې له ورکېدو سره غاړه غړی کړه. د اړتيا په پېر دوی کولی شوی چې وګړني ساز ځيني سندرې په نوي ساز کي او په نوي کالبونو کې خوندي کړي چې په راتلونکي پېر کې له پامه و نه وېستل شي. چې ډېر لږ نوم وړی کار د اوستاد قاسم له لورې رغول شوي او دوباره ويل شوي دي، لکه:

استا برو، نازي جان!، شا کاکو جان. له د په سې اوستاد محمد حسين سراهنګ د شمالي ځيني کوشنی برخي، اوستاد عبدالوهاب مددي د لوديځ هرات ځيني کوشنی برخي، اوستاد محمد صاديق فطرت ناشناس د پښتو ځيني کوشنی برخي ويلې دي او په نوموړی لار يي لږ مزل وهلی دی. اوستاد پينده محمد منګل ځيني سندرې دوباره ويلې په نوي او مدرنه بڼه چې د ډېريو وګړو په زړه پورې شوي دي، عارف کيهان ځو داني بدخشانی وګړني سندرې دوباره نوي کړي دي چې په شمال کې د ډېريو وګړو په زړه پورې شوي دي، نوموړي کړنه د ځوانو سندرغاړو له لورې هم ډېره ګټه وره شوي ده لکه د احمد ظاهر، فرهاد دريا، داود سرخوش چې لږې وګړني سندرې يې په لوېديځ ساز يا ټنګټکور کې ويلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. 3 مذهبي ساز او اوز (مذهبي ټنګټکور یا مذهبي موسیقي)

نوموړی بڼه ټنګټکور د اسلامي ارشادات د نعتونه و یونکو له لورې او د صوفیانو او قوالي سبک شاعرانو له لورې منځ ته راغلی دی، چې په اوس، اوس خپل لورې څوکې ته رسېدلی هم دی.

د نوموړي سبک سکالو د الله العظیم ستاینه، توحید او رسالت یادونه، په اسلام تر قیامته ودرېدنه، په نېغه لاره تر اورستی سا تلني، د محمد رسول الله حبیب الله ستاینه او د څلورو ملګرو یادونه او ستاینه یې کوي. د نوموړي سبک ځینې پېیلې تر لسو پېره یا ساعته پورې اوږدېږي، ۳ څخه تر ۱۰ پورې یې مل سندربول په ګده ملتیا کوي، د نوموړي ساز او اوز یا مذهبي ټنګټکور په درې بڼه سبکونه لري، لکه د چشتیه سبک، روضه یې (مناره یي) سبک او نوایي سبک دی. د نعتونو، دوه بیزو، بوللو او ستاینو پېیلو ټنګټکور اوډون (کمپوز) له پخواني پېر څخه شتون لري.

په ځیني پېر کې نعتونه و یونکي ځیني لهجې او په کې ډېره وي او یا یې ترې لرې کوي. چې سرغندوی نعتونه و یونکی په پلازمېنه کابل کې او د افغانستان په ملي راډیو تلویزیون کې سید فخر الدین اغا دی.

5. 4 لودیځ ټنګټکور (غربي ساز او اواز یا پاپ موسیقي)

نوی سبک دی چې ډېر اورېدونکي لري، نومړی سبک د افغانستان راډیو او تلویزیون د بنسټ ایښودلو پېر کې په ۱۲۹۹ لېږدي (۱۹۲۱ زېږدي) کې زو کړه شو، نوموړی ټنګټکور د لویدېځ ساز او اواز توکو او اسبابو ټاټوبي ته له راوړلو ورسته ډېر دود وموند، په لویه کې له ۱۳۱۸ لېږدي (۱۹۴۰ زېږدي) څخه ورسته ځوانی ته ورسېده، د ټاټوبي په ملي راډیو تلویزیون کې نوموړي سندرغاړي په اماتور (مینه ناك، له مینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډك، سويی مسلکي، عدم کسبي، غير حرفه اي) باندې پېژني او نوموړی سبک په اماتوري (مينه ناك، له مينې ډك) باندې پېژندل کېږي.

چې تر ټولو سرغندوی او سرلاری يې احمد ظاهر دی، ورپه سې احمد ولي، اوستاد پينده محمد منګل، ظاهر هويدا، اوستاد زلاند، اوستاد داود وزيري، محمد صاديق فطرت (پټ نوم , مستعار نوم ، يي ,, ناشناس ،،)، اوستاده مېرمن مهوش، مېرمن پرستو، مېرمن قمرګله، مېرمن بختزمېنه، مېرمن زرڅانګه، مېرمن ژيلا، مېرمن ښنا پېرۍ نغمه، عارف کيهان، رحيم مهر يار، طاهر شباب، جواد غازيار، اوستاد زاخېل، اوستاد مددي، شادکام، فريد، مېرمن وجيهه رستګار، فرهاد دريا، احسان امان، صديق شباب، طاهر شباب، لطيف ننګرهاری، احمد ولي او داسې په سې نور دي، چې د افغانستان پيلنۍ پاپ سندر غاړې اغلې مېرمن پروين او دوېيمه يې ازاده دي، دربېيمه يې ښاپېرۍ نغمه ده.

5 .5 ختېځه ټنګټکور (زوړ ټنګټکور، کلاسيک ساز او اواز يا کلاسيکه موسيقي)

نومړي ټنګټکور د دري غزل او تراني په بڼه او هندي راګ (نر) يا راګني (ښځه) ويل کېږي، د ټاټوبي سرغندوی سندر غاړی د کلاسيک ټنګټکور اوستاد محمد حسين سر اهنګ دی، ورپه سې اوستاد قاسم، اوستاد اولمير، رحيم بخش، اوستاد مهوش، چې د ډېريو افغانانو ورسره مينه ده او لېوال يې دي.

په ختېځه ټنګټکور کې څو سوه ځايونه ځای لري، هر ځای (مقام) يې يوه يا څوداني راګ او راګنی لري، ځيني له نوموړو راګونو څخه بې مانا پېيلي دي، په يوه راګ کې ټول اوازونه او غږونه چې سندرغاړی او باسې ډېر په منظم بڼه او زړه راښکونکي وي. کوشنی برخې يا پرزې چې اوازيان وايې په ټولو ټنګټکور اوډونونو (کمپوزنو) کې ځانمنی ځای نېسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

1 .5 .5 ځای:

[مقام، ترانګټوک، خوږه نغمه، غاړه (لکه لغمانی، پکتیایي غرنۍ او تیرايي)، اهنګ]:

په لوېديځ ساز کې د ميلوډي (Melody) په نوم باندې يادېږي. منظم او خواږه اوزونه د پيانو له ۱۲ پنځي (طبيعي) پردو او د ارمونيې (هارمونيه، باجې) له ۵ پېنځو پردو څخه را وځي.

2 .5 .5 لغمانی راګ:

غږول له لوړ څخه د ځوړ په لور يا بم څخه زيل په لور.

راګ دی : لا- له- لا- لا- له- لا- لاله- لــــــله- لــــــله - له.

La- Lha- La - La - Lha- La - Lha - LhaLa- LahLha- LahLha -) (Lha.

له لرغون پير څخه لغمانی راګ په لرغون ټنګټکور کې شتون لري، د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پاينۍ مسرې په کچه يې د ځپو ګڼه ده، د زورنې يا خج يې په څلورمه، اتمه او او دولسمه ځپه دی، او په پاينۍ ځپه کې يې ترنګټوک په ځوړ دی. د ټنګټکور په هره اله کې چې نوموړی راګ پوښ کړې، خوږ د مستۍ ساز زو کړه کوي. په بله مانا چې رباب په لغماني راګ غوره سر برابر وي، همداسې، ډول، سرنۍ، او هرمونيه. په هر کچه چې ډېر مزل په نومړو الو کې و وهې په همغه اندازه غوره خوږ ساز برابر وي. او پېيلې په کې په پياوړي سور کې ځای پرځای کېږي.

بل لورې ته يو لرغون افسانوي او تاريخي نکل دی، چې د لغماني او شيطان سره د سفر پلې مزل و له کابل لغمان ته تللو، دواړو سره و ويل چې دواړه به په دې سره روغې ته راشو، چې ته خپلې سندرې و وايه زه به دې په اوږو وړم تر هغو چې دې سندرې خلاصې شي، بيا به زه خپلې سندرې وايم تر هغو چې زما سندرې خلصې شي په اوږو به مې وړې، دواړو سره ومنله، لومړی وار شيطان واخستو او د لغماني په اوږه سپور شوي ښې ډېرې سندرې يې و ويلې لږ مزل يې کړی و خلاص شو، نه شيطان يې له اوږې کوز شو او لغمانی يې په اوږه سپور شو همدا لغمانی راګ: لا- له- لا- **لا**- له- لا- **لاله**- لــــــله- لــــــ**له** – يې ورته شرو کړه، وار، وار يې تکرارې وايه، چې بادېښ ته ورسيده، ور ته يې و ويلې سندره دې خلاصه نه شو، لغماني ورته و ويل تر اوسه خو يې دا سروکی نه دی خلاص شوی، زغم کوه، نو هغه ترې ځان ترای تم کړه د مهترلام د شيطان تمځې غونډۍ کې. چې شيطان ګمک غونډۍ هم ورته وايې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5 .5 .3 د بېلګې په بڼه د پاري ځای (پاري مقام):

سا ـ ني ـ ده ـ پا ـ ما ـ ګا ـ ري ـ سا ,, Sa-Ni-Dha-Pa-Ma-Ga-Re-Sa ټول نر دي، یانې له سا نه تر سا (Sa تر Sa) پورې سپېڼې پردې دي.

5 .5 .4 سبټاک (Saptak):

د ۱۲ اوازونو یا غږونو مجموعه ده، له بم سا (دو، Do) سا لوړ څخه نېولې تر سا (ډو، Do) ځوړ پورې، په ارمونیه کې درې سبټاک شتون لري، او په پیانو کې له ۶ـ ۷ پورې سبټاک شتون لري.

5 .5 .5 ,, جیجیونتی:

د موسیقي د کماچ ټاټ یو راګ دی، رکهب یې بادي دی په دوو ګندهارو(کومل ، تیور) او دوو نکهار وویل کیږي، ارو، امرو.

5 .5 .6 ارو:

غږول له لوړ څخه د ځوړ په لور یا بم څخه زیل په لور.

ارو راګ دی : سا- ده- ده- ګي- ده- ما- نا- ده- پا- ده- ګي- ما- پا- ني- سا. (-Sa
(Dha- Dha- Gi - Dha- Ma- Na- Dha- Pa- Dha- Gi- Ma - Pa- Ni-Sa

5 .5 .7 امرو:

غږول له ځوړ څخه د لوړ په لور، یا له زیل څخه د بم صوت یا غږ یا د غور اواز په لور.

امرو راګ دی: سا- نا- ده- پا- ما- ري- ګا- ده – ني- سا- ني- سا- ري- ګا- دي- سا (Sa-Na-Dha-Pa-Ma- Re- Ga- Dha- Ni- Sa - Ni- Sa-Re-Ga-Di-Sa) ‹‹(
صفي الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۷۶، ۳۸۹ او ۳۹۰ چوپړی)

5 .5 .8 راګ یا رګ (Raga):

په یوه ځای یا مقام یا ترنګتوک کې د غږونو د څېرو کیلي (کونجي، چابي) ته ویل کیږي، په ټوله کې راګونه په لاندې بڼه وېشل کیږي، بیروي، ګولا بیروي، کستوري، پاړي، کلیان، همن کلیان، بیوپلاسي، اساوري، بهرامي، بهلاول، سرنګ، تلنګ، ګنداره او نېشاپوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په يوه ځای يا مقام کې موږ کولی شو چې په ميلياردونو کمپوزونه جوړ کړو خو په ختيځه ټنګټيکور يا کلاسيکه هندي موسيقي کې هر مقام ځانته يوه راګ او ځوداني راګني لري.

يوه سندرغاړی چې وغواړي غوره سندره و وايي او په ټنګټيکور غوره پوی شي له ټولو نه وړاندې ورته اړينه ده چې د هر ځای راګونه ښه برابر او ډولي په تال او نرمۍ سره و وايي، د ارو او امرو باندې غوره تران کولی وشي چې له يوې ټيټې پردې څخه د لوړې پردې په لور او له لوړې پردې څخه ټيټې پردې په لور په کومه ښه لاړ شي، په رښتيا کې راګ هغه کيلی ده چې يو سندرغاړی پوګړی او خوږ غږی کوي.

دانو له دې سره توپير لري چې د راګونو د ويلو په پير کې د انسانانو په تن باندې تاثير کوي.

د ببلګي په ښه بيروي راګ، پاړي او کاستوري د ورځې د ودونو او ناستو کې ويل کيږي، او اساوري راګ د شپې له ۲ بجو ورسته ويل کيږي، راګونه په فصلونو، د اوريدونکو د عمر په کچې، او د هغوی د ډول اورېدونکو تر يوه ټاکلي واټن پورې اړه لري، د پسرلي، دوبي، مني، ژمي، الوتلو، کېناستلو، تللو، تران، بربد، تړاک، حملي، جرګي، تړې، پرېکړې، ورم، لاربښونې، ځغاستې، سياليو، رهبرئ، بيدارولو، خوبولو، هوساينې، ارامولو، سهار، غرمه، ماذيګر، ماښام، نيمې شپې سازونه تر خپل منځ توپير لري.

ډېری ايراني او عربي کمپوزونه چې سری اند او وند کوي د انسانانو له فريادونو، زګېرويو، کړېکو او ژړا څرګندول سپېښي ته راوباسي په اساوري او بهال بهلاول راګونو باندې روغې کړې وي، نومورې راګونه يوازې او يوازې په شپه کې ويل کيږي.

5. 5. 9 پرزه:

د راګ او يوه کمپوز په منځ کې ښوونې ته پرزه وايي.

5. 5. 10 تال (Tala):

د دوې ګړيو يا طبلې وهل په بريالی بڼه چې له ترنګتوک (اهنګ اواز) سره موازې وي او اورېدونکي ارامه وساتي ورته تال وايي، که چېرې دوې ګړيووالا يا ډولچي او يا نغارو والا د وهلو په دوران کې غلت شي د بې تال (بې لهي) باندې يادېږي. په ټاټوبي کې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر تالونه دي او ترې ګڼنې اخستل کېږي په دې بڼه دي: ۱۶ تين تاله، ۵ ګېده ماتره ، ۷ دادره ماتره ، ګست تاله ماتره او يوه تاله بڼه شتون لري.

هر يو تال يوه لا ياني ينځي (طبيعي) دوې لا يا تېز حالت لري. يوه تال څوبڼې يا ماترې لري، په دې اخېر پېر کې وګړو درې لا او يوه تال وپېژنده چې ډېر ګړندی او تېز منډه لري.

5 .5 .11 ماتره (Metre):

د تال هر وهل (ضربه، ډب) ته يوه ماتره وايي.

5 .5 .12 ټيور يا ټيورا (Tivra):

د هندوستان د ټنګټکور په پښويه کې شتون لري، چې پېنځم سورونه ترې کموي، Sol يا Pa او پيلنی Sa يا Do د نيم سوري رښت ګڼي، يا د نيم سوری رښت دی. په همدې سټه له ټولو ۱۲ سرونو څخه په يوه سيټاک يا اوکټيو (Octave) کې پېنځه سوره ټيورا (Tivra) درانه يا ثقيل دي او پېنځه نور سورونه کومل (Komal) يا نرم يا خفيف دي او دوه پاتې سورونه يا نوټ خپلواک دي. بل لورې ته په لويديځه ټنګټکور کې په دې بڼه شتون نه لري.

5 .5 .13 سور يا سوارا (Swara):

سم برابر يا منظم ويلو ته چې په زړه پورې وي ورته سوارا يا سور وايي. ياني که کوم سندرغاړی چې تال نه شي د ساز سره برابر او ورته وغږول شي او غږ روغ او منظم وباسې ورته سور ويل کېږي.

5 .5 .14 لی يا لهی:

سندر غاړی چې د دوبګړيو په تال يا (د طبلې، ډول او ډرم) او يا د نغارې په تال روغ، منظم او مساوي و وايي په لی (لهي) سندرغاړی ورته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. ټاټوبي د ټنګټکور الې (وسایل، اسباب)

د افغانستان ملي ساز د رباب غږ دی، چې له تاري (نېغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسي، زهي، ارشه يې) سازونو له بنې څخه دی، لنډ لاستی لري، چې په ګوتو او يا په شړانګوشته، پترې يا کمانه باندې وهل کېږي، چې د زهي سازونو له ډلې څخه نور اسباب هم شتون لري لکه اوږده لاستي لرونکي تنبور، دوې تاره، درې تاره، دمبوره، او په پرتو بڼه الې يې چې زهي ساز کوي سرنده، غجکه او بېنجو دي. ,, تنبور، دوتار، د ننګرهار رباب، ۱۴ سېمه هراتي يوازې او يوازې هغه سازونه دي چې ننه نې افغانستان پورې اړه لري. د افغانستان اصلي سازونه په لاندې بڼه دي: ،، د ليکونکي دېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۰۷ چوپړی)، (عبدالوهاب، لېږدی، چوپړی)، (لويس دوپري، ۲۰۰۲ زيږدی، چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

1.6 تاري (نيغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسې، زهي، ارشه يي) سازونه:

1.1.6 رباب :

له ډېرو پخوانيو تاري سازونو له ډلې څخه دی چې لېندۍ بڼه شتون لري، او افغانستان د ټنګټېکور لرغوني سرغندوي اله ده، نوموړی ساز له عود (بربط) څخه پاتې دی، د څېړۍ، شهوې، غوځ او توت له لرګي څخه جوړېږي، کوشنی غاړه لري، او په لاندې برخه کې يې نس (کاسه) ده چې د څېرلي، اوزې، پسه او يا د مرغومي او کبلۍ پوستکي باندې پوخل شوی دی، لنډ رباب ۹۲ سانتي متره اوږدوالی لري چې ټول ټال ۲۱ تارونه لري، رباب ځوارلس پردې لري او درې ميلوډي تارونه، او څو دانې د بم تارونه لري، او څودانې د مرسته کوونکي د غبرېزه تارونه (سمپاتيک يا خپل سره اواز وېستنه) لري. سيمپاټيک تارونه غږ او کرېکه د غږونو ورکوي (لکه چې په نس کې يې دننه کومه کوټه د ژغهارې شتون لری چې خوږ غږ په خپل سر خپروي).

د نوموړي الې د وهلو چل په دې بڼه دی چې وهونکی نس يې د درې څنډې په بڼه باندې دی چې د لاس او ګوتو په حرکت سره په تارونو باندې له بره څخه لاندې لورې ته وهل کيږي، او بل لاس چې غاړه يې پرې نيولې ده، د نس له پاسه چې کوم پوستکی دی يو وهونکي غږ د ساز توليد وي.

ترټولو کوشني او لنډ تارونه چې د رباب په اړخ يا بغل کې شتون لري، ورته مرستندويه تارونه د ساز هم وايو چې د سينې له پاره يې چې وتلې ځای دی (په اړخ لور کې پورته لورې د ساز کې شتون لري) تو شوی دی، چې ځان ته په ځانمني بڼه ووهل شي، په نومړي کرنلار نوموړي سيمونه د بم غږ توليد وي، چې په ځانګړې پېر کې يې غږولو ته الوتنې او الوتلو (پرنده کاري) باندې هم يادوي، چې په دې بڼه وهلو سره ربابي ترلې او خوا پرخوا بېلا بېل ريتمونه توليد وي، څېړني دا سپيني ته را اوباسي چې نوموړي ځانګړي هندسي ډولونه او ډيزاينونه ګډې اړيکې سره لري، او تر ډېره پورې د اسلامي هنر پورې اړه لري، په لوی کور يا ټاټوبي کې درې بڼه ربابونه شتون لري، پيلنی بڼه يې د بم رباب په نوم سرغندوي ده چې لوی رباب هم ورته وايي، دوهيمه بڼه يې منځنی رباب دی او پاينی يې کوشنی رباب يا زبرچه دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (جان بيلي، ۱۳۷۳ لېږدی، ۱۰ چوپړی)، (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۰۷ څخه تر ۱۰۷چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱:- د رباب انځور (# ۱ انځور)

۲:- رباب د ښاپ، ځنډی او نس انځور (# ۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳:- د کابل پوهنتون د هنرونو او ادبياتو پوهنځی زده کړيالې فضيله ضمير انځور (# ۳ انځور)

۴:- د کابل سرينا هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې ربابي له رباب سره، ښي اړخ ته يې تنبورچي له تنبور سره او ګسټ اړخ ته يې تبله چي له تبله سره انځور (# ۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.1.6 تنبور:

يوه له زهي (ارشه يي، نبغ له لومې او تاره راوتلی غږ) سازونو له بنې څخه دی چې لرګی يې د توت له ونې څخه جوړېږي، چې اوږد والی يې ۱،۲ يوه عشاريه دوې متره دی، تنبور دوې اصلي او ۱۵ فرعي تارونه (سيمونه) لري، چې ۲۷ اووه وېشت پردې لري، تارونه يې د لاستي له پورتنی برخې او له ګېډې (نس، کاسې، خېټې) څخه يې تېر شوي دي، چې د لاس د ګوتو په وهلو سره خپل غږ يا اواز اوباسي او د ټاټوبي په ډېرو سېمو کې يې له اواز څخه ګټنې اخستل کېږي. د ليکوال ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۵ چوپړی)

۵:- د تنبور انځور (# ۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶:- کابل د هنرونو ستر ښوونځي ښوونکې او د زده کوونکو انځور (# ۶ انځور)

۷:- د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.1.6 چنګ:

يو كوشنى اوسپنېزه ساز دى چې د مخکښني غاښونو نېولو باندې نېول كېږي چې په يوه لاس باندې يې ټينګ نېولې وي او د بل لاس ګوتو په ژى وهلو سره خپل غږ يا اواز اوباسي. په همغه پېر كې اړين بايد سا و وېستل شي، د دې له پاره چې د اوازونو كنټرول او څارنه د اواز زير او بم يا ځوږ او لوړ د چنګ د خولې په هواوېچه كېږي چې په دوامداره توږه له خولې څخه راوځي، په لويه كې لېوالي انجونې او زلمي او مسلكي هنرمندان (حرفه يي هنرمندان) يې د افغانستان شمال او سويل لوري ته ترې ډېره ګټنه اخلي. د ليكوال ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدى، ۱۳۲چوپړى)

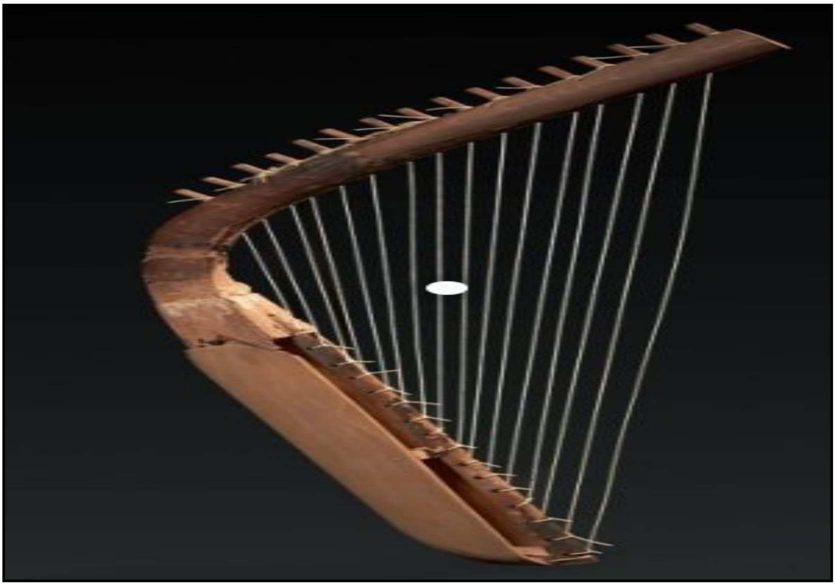

۸:- د چنګ انځور (# ۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

4 .1 .6 څلور تاره:

په کومه بنه چې له تاري اسبابو يادونه و شوه لکه تنبور او رباب چې څلور او يا ډېر تارونه لري ترې يادونه شوي، په تولـه مانا هره يوه غوټه د څلورو تارونو او څلوره تاره ځانته يو ستاين لري او يوه ساز يې ګڼو، هره اله چې څلور تاره ولري کولی شو چې پر څلور تاره يې ونومه وو، نوموړی ساز چې له خپل غږ څخه يې چې لري له نورو ټولو وسايلو سره چې وګړني ټنګټوکور د افغانستان کې شتون لري سره بېلوالی د خپل لري، په تار او څلورتاره او شپږ تاره سره شتون لري. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۲۸چوپړی)

۹:- د څلور تاره انځور (# ۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

5 .1 .6 دمبوره:

سرغندوي اله د افغانستان د ساز ده چې په تاري بڼه شتون لري او دوې ليلوني يا نايلوني تارونه لري. نوموړ ساز (اوسپنيز تاره، پرته له سيمي تاره) وي، له دوې برخو څخه جوړه شوي وي، لاستی يې (ستونی) او ګېډه يې (کاسه، خېټه ،نس) چې د اوازونو د زورنې له پاره جوړ شوي دي، نومړی ساز او ګوټکونه يې د توت له لرګي څخه جوړ شوي دي، د کاسې پرمخ څو دانې سوري دي چې د اوازونو يا ساز ترې راوځي د درې څنډې په بڼه يا يوه څنډي په بڼه سوري کيږي. اوږدوالی يې ۷۰ سانتي مترو څخه تر ۱۰۰ سانتي مترو پوري دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زيږدی، د اي ټمبونی يا افنډيکس اي چوپړی)

۱۰:- د دمبورې انځورونه (# ۱۰ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6.1.6 دوې تاره:

یوه تاري ساز دی چې د توت له لرګي څخه جوړېږي، ۱۲۰ یوسلو شل سانتي، یا یوه مېتر او شل سانتي اوږدوالی لري، د لاس ګوتو نوکانو باندې وهل کېږي، په پیلنیو پېر کې نوموړي تارونه د څېرلي، اوزې، پسه او یا د مرغومي او کبلی له کلمو یې جوړ وو، چې د پېر په تېرېدو سره ورسته، ورسته یې لږ بدلون و موند چې اوس یوه اصلي ، ۱۳ فرعي تارونه لري او ۱۹ پردې لري، چې د افغانستان شمال او سویل لوري ته ترې ډېره ګټنه اخلي چې په هراتی دوې تاره، ترکمنی دوې تاره، ازبېکی دوې تاره باندې سرغندوي دي. د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لیږدی، ۱۲۱ او ۱۲۲چوپړی)

۱۱ :- د دوې تاره انځور (# ۱۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7.1.6 غجکه، چېغکه يا رېچکه:

له تاره جوړه په پره تو بڼه ده چې د ايراني لنډۍ بڼه يا کمانچه سره ورته والی لري، چې دوې تاره د سيم يا د لومي لري، او لاستی يې استوانه يې دی، او د سر برخه کې يې دوې پېچې بڼه لرګين ميخونه ځای پرځای شوي دي، کاسه يې يا نس يې ګرد دی او د توت او شهوې لرګي څخه جوړېږي چې د اوزې په پوستکي باندې پوخل شوي وي. لاستی يې بيا د چينار له لرګي څخه جوړېږي، د غجکې د غږولو له پاره بايد غجکه په ولاړې ودرول شي يا عمودي او په لاستي (ارشه) باندې وهل کيږي، په ټوله کې د غجکې اوږدوالی ۸۷ سانتي متره وي. د ليکونکي دېرونه او ژباړه (لويس دوپري، ۲۰۰۲ زيږدی، د اي ټمبونی يا افنډيکس اي چوپړی)

۱۲:- د غجکې، چېغکې يا رېچکې انځور (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- امين غجكمارى چېغكه يا ربچكه يې له مومن غوريو له ټيم څخه جوړ كړې او وهې يې او كاكړی غاړې ورسره وايې له څو تنو مجاهدينو ملګرو سره يې انځور (# ۱۳ انځور)

۱۴:- د محلي سندرغاړي فلک بدخشاني غجكمارى چې ښي لورې ته يې په ديوال ننګرهارى لنډي رباب ودرولى او كيڼ لاسته يې په ديوال بدخشانۍ دمبوره ودرولې انځور يې ليكوال پرې كړی (# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

8.1.6 سرېنده:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري چې د توت له لرګي څخه جوړېږي، او نس يې د اوزې په پوستکي باندې پوخل کيږي، اوږدوالی يې ۶۵ سانتي متره وي، په لاستي يا کوشنۍ ليندۍ باندې غږول کيږي، درې اصلي تارونه لري او ۱۷ فرعي تارونه لري چې ټول شل تاره اوسپنيز يا مساله يې تارونو لري، سرېنده پردې نه لري، د ټاټوبي په سويل ختيځه سيمه کې ډېره غږول کيږي. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۳۲چوپړی)

۱۵:- د سرېندې يا څرېندې ډولونو انځور (# ۱۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ :- د ټاټوبي د ټنګټکور الې چې په منځ کې يې سرېنده ده، ښي اړخ ته يې يو رباب او دوې رنګړی (تولۍ) ايښې دي او کيڼ لورې ته يې درې تاره ايښې دی، د ټاټوبي لرغون ټنګټکور توکو انځور (# ۱۶ انځور)

۱۷ :- د ټاټوبي بلوڅي ټنګټکور کې د ديرا او سرېنده سره ګډ انځور (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

9.1.6 سرنی:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، د نورستان وامای سیمې پورې اړه لري، د غږورکونکي نس یې د چنګ په بڼه دی، چې د توت، ځېړی، شهوې له لرګي څخه جوړيږي، او نس يې د اوزې، کبلی، ځېرلې یا مږ په پوستکي باندې پوخل کيږي، او د الي سر يې تور غوځاني (قهويي) رنګ لري، د نوموړې الي سورې یوه دانه یوه دانه او درې کونجي دي. غاړه (لاستی) او د سر میخ یې لرګين پيچ په بڼه دی، دواړه اړخه يې همغه لرګی دی، چې نس يې ترې جوړ شوی دی چې توګلی یې دی منځ یې، دوې تارونه يې سره تو کړل شوي دي، د سر په برخه کې د دوې وو لرګين پيچي ګوټکونو په بڼه کلک شوي دي، نوموړي تارونه چې په اصل کې لوړ تارونه دي چې په دوې برخو وېشل شوي دي، د ساز له ستونې څخه چې ۱،۵ یوه عشاریه پينځه سانتي ځای لري تېرېږي، د نوموړي ساز د غږولو له پاره په ولاړه باندې ودرول کيږي او او د ګسمتي ګوتو په نوکانو باندې وهل کيږي او ضربه پرې راځي. د سرني اوږدوالی يې ۵۹ سانتي متره او لوړوالی يې ۱۰ سانتي متره دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زيږدی، د اي ټمبونی یا افنديکس اي چوپړی)

۱۸:- سرنی د نورستان وامای سیمې پورې اړه لري، د سرنی انځور (# ۱۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 10 شپږتاره:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، لس تاره (سيمه)، ۴ تاره يې شريکه او ۶ تاره يې مرستندويه تارونه دي، له دوې برخو څخه جوړ شوی دی، يوه برخه يې نس چې د توت لرګي څخه جوړيږي او دوېيمه برخه يې لاستی دی چې د چينار له لرګي څخه جوړيږي، د نس پرمخ يې د اوزې پوستکی کش کيږي، نومړی ساز د وهونکي (مضراب، زخمه) په ضربه باندې وهل کيږي، د يوه نارمال شپږ تاره اوږدوالی ۷۵ سانتي متره وي.

۱۹:- د شپږتاره انځور (# ۱۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 11 بينجو:

بينجو له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، له هندې اله ده چاپانۍ يې هم ګڼو له ۱۰۰ کلونو څخه په لغمان کې ترې ځوانان په ښاديو او ناستو کې ګټنې اخلې، د دې سېمې ترکانانو به د توت لرګي، شوې لرګي، مزې او نکلي تارونو او ښنو څخه رغولې، په مزراب سره غږول کيږي د بينجوماري ګوتې تارونو او فريټونو ته لاس نه ورکوي، او دا عمل د ښونو يا ګوتو او فلزي تيغونو سره ترسره کيږي. بينجو اوږد جيوميټريک غږ بکس لري، د کمې ژورې سره، په کې د لرګيو تخته شتون لري، په دې تخته کې والټ نصب شوی. دا آله 6 chords، 6 chords او 3 لړځېدنې لري. د بينجو دوه اصلي تارونه، يعنې دريم او څلورم تارونه، د اصلي فريټبورډ څخه تيريږي. نور دوې لړځېدنې په لومړي او شپږم وروستني chords پورې اړه لري، دويمه او پنځمه chords لړځېدنې نه لري. د بينجو فلزي پردې يوازې دريم او څلورم تار لمس کوي، پاتې تارونه په آزاده توګه کارول کيږي. د وسيلې په تخته کې د لرګيو يوه اوږده ټوټه د پردې او اصلي لړځېدنې له پاره د اډې په توګه شتون لري، په دې بيس کې، چې د بينجو لاستي دی، پردې د پټلي فلزي تيغونو په شکل کې ايښودل شوي. د ريزونټينګ بکس کې د لرګيو ساتونکی هم شتون لري چې لاندې يې تنې يا ګوتې نصب شوي. د هر رنځ له پاره يو ګوتې شتون لري چې د بينجوماري د چپ لاس ګوتې ورسره اړيکه لري. د لوبغاړي کيڼ لاس لاندې د ښونو ځای د پيانو ښټو ځای ته ورته دی.

د بينجو پرده د ثابتو فلزي پټريو يا پردې په نصبولو سره د ټيمبورين کروميټ غږونه جوړ وي. نږدې معاينه ښيي چې د پردې په نصبولو کې د دقيقيت نشتوالي يا د موسيقۍ د لاسوهنې له امله، د دې وسيلې لخوا توليد شوي غږونه اکثرا د ټيمبورين د کروماټيک پيچ وقفو سره په بشپړه توګه ورته والی نه لري. بينجو د نرم پلاسټيک څخه جوړ شوي مالټ سره وهل کيږي، ترڅو مالټ تقريبا د ټولو تارونو سره په تماس کې وي. د بينجو د ځانګړي جوړښت له امله، دا وسيله د ښې لاس فعاليت پراخه تخنيکونه نه لري. په دې آله کې د ښې لاس تر ټولو مهم تخنيکونه موزاراب، موزاراب شا، رز او دوراب دي. د کيڼ لاس ټولې پنځه ګوتې د بينجو د تڼيو يا ګوتو د نيولو له پاره کارول کيږي.

نن ورځ، د ټاټوبي سرغندوی بينجوماری طاووس د ملاجان ملاګي وراره او اپنځری اوستاد په ټولو سيمو کې، په ځانګړې توګه په ښارونو کې، بينجو د الپنکار د موسيقۍ په مختلفو نمونو کې کارول کيږي، په ځانګړې توګه په لنډۍ، ټپې، ټپکۍ او مصرۍ سندرو په ترسره کولو کې. بينجو په ټاټوبي کې د نورو عامو سازونو تر څنګ د ټاټوبي موسيقۍ په ډلو کې غږول کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰:- د بينجو انځور (# ۲۰ انځور)

۲۱:- لغمان د محلي سندرغاړو د پرې شوې شيبې له بينجو، منګي او چيلمچي سره انځور (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 12 واج (وونز):

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، د لغمان درو او په نورستان کې پیدا کیږي، د لیندۍ په بڼه ډول لري، له چنګ سر نږدې والی لري، له څلورو کلمه یې تارونو لري، او په وړینه ټوکر باندې چې د لرګینه لندی باندې ټینګ تړي، او نږ غوځاني یا قهوي رنګ لري، د دې له پاره چې غوره انګ ولري، لندی یې په منځ د نس کې په دوې برخو وېشلې ده د اېنګلېسي 8 عدد په ډول، لندی په دوې ځاینو کې د حیواناتو په پوستکي په مزو باندې یې د نس له پاسه ټینګوي، پورتنۍ برخه د نس د اوزې په پوستکي باندې پوخل کیږي چې اواز یا غږ له تارونو څخه لاندېنی نس ته ولېږدوي، د واج غږ (Tuning) او درې مزله انګ (Tritone) دی: CDEF (د لویي ډوپري له خولې).

د واج اوږدوالی ۴۷ سانتي متره وي، لوړوالی یې ۳۵ سانتي متره وي، وهونکی لیندۍ یې هم له ورته لرګي څخه جوړ وي، او وهونکي لیندۍ په تړل شوي کولمه باندې په ساز اوړي. د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (لویس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی یا افنډیکس اي چوپړی)

۲۲:- د واج (وونز) انځور (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

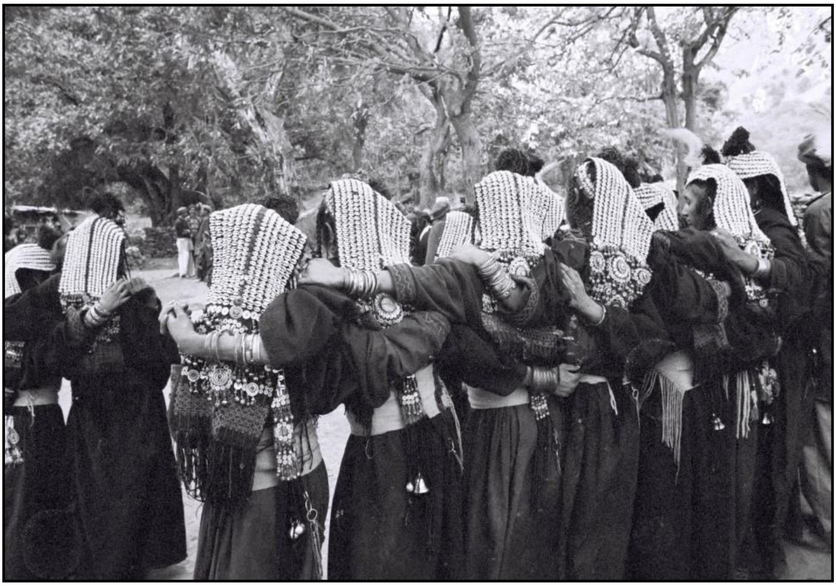

۲۳:- کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرنډي، ايټاليا‌وی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی) (# ۲۳ انځور)

۲۴:- نورستانيانو د ګډې نڅا انځور (# ۲۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 2 د پوکي سازونه (بادي سازونه)

6. 2. 1 سورني (سورنا، سورنای):

د پوکي سازونه دي، او د هندي شمابه په بڼه دی، د شهوې له لرګي څخه جوړېږي، د سورني اوږدوالی ۴۰ سانتي متره وي، ژبی لري چې له کړکي څخه جوړ شوی وي، سورنی اووه سوري لري، يوازېنی لرغونی ساز دی چې په ټول ټاټوبي کې يوازې د فني هنرمندانو يا کسبګرو(ناينو، خليفګانو چې د هر ټبر او قوم دي، ځانته يې خپله کسب او پېشه ګرځولې وي) له لوري غږول کېږي، او ډېرې له ډول سره ګډ وهل کېږي، نوموړي ساز نه په ټول افغانستان کې بلکې په ايران او ترکي هېواد ته يې هم لاره ومندله، سورني والا او ډول والا يا سورنيچي او ډولچي په لويه کې په ودونو کې، تړو کې، انشر، سياليو، جرګو، ښه راغلاست، نخښه وپشتونکو، اس ځغله ونکو، نيزه وهونکو، مذهبي اخترونو، دودېزو ميلو، لوبغالو په کونجونو، غېږو، وزلوبو، او تولګټه ودانيو په رسۍ پرې کونه او بنسټ اېښودنې، لوړ پوړو ودانيو په ودانولو، د سرکونو په رغولو، د ژورو کوهيو او د اوبو ويالو په کېندلو په بشپړولو او پټۍ بياتې کولو په دوران کې غږول کېږي.

ډولچيان او سورنيچيان د يوه ټبر پورې اړه نه لري، د دوی جوړه د ټاټوبي په هره سېمه کې مندل کېږي، يواځينی توپير چې د ډولچيانو او سورنيچيانو له نورو هنرمندانو د ټنګټکور سره لري هغه په دې کې دی چې په ټولو اسانتياوو د ټنګټکور کې لېواله او فني کسان وموميء، يوازې ډولچيانو او سورنيچيانو دي چې فني يا حرفه يي نه دي بلکې د يو ميراث په بڼه له لرغون پېره ورته د کسب په بڼه پاتې دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۳چوپړی)

۲۵:- د دبه نی (دبني سورنی) يا د سرني ډولونو انځور (# ۲۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶:- د سورنی او ډول انځور د هوټل په واده کې له سورنيچي او ډولچي سره.
(# ۲۶ انځور)

۲۷:- سورنی (سورنا، سورنای) شريف خان خوستي د ټنګټکور الې لکه سورنی باجې، ډولک او ډول انځور (# ۲۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.2.6 رنګړی (تولۍ، توله، غوړګه، کړکی یا نی)

د ټاټوبي لرغوني د ټنګټکور اله ده، چې له پېريو پېريو را په دېخوا په بېلا بېلو بڼه جوړه شوي ده او په ټاټوبي کې هم لرغوني پېخليک لري، په کومه بڼه يې چې نوم دی، ترې ښکاره ده چې له کړکي یا غوړګې څخه جوړېږي، او په بېلابېلو اوږدوالي موندل کېږي، عربانو هم په ورته بڼه د پوکي ساز در لوده چې د تولۍ په ډول و دوی ورته قصابه ویل، او نیمګړی ساز يې درلوده چې ورسته يې خپل ځای کړکي ته پرېښوده، تولۍ تر ټولو پنځي ساز د انسان دی، چې ورته د شپون غږ هم وايي، اروپایانو نومړی ساز بشپېړ کړه او په بله بڼه يې واړوه چې ورته فلوت وايي، چې د لرګينو الو په منځ تر ټول غوره غږ ښکونکی دی، تولۍ په ټول ټاټوبي کې دود و، په ځانګړي بڼه په شپنو کې چې کله به يې د اسونو، پسونو، اوښانو، څېرليو، غواګانو ګلې پېولې نو د خپل وخت د تېرولو، مشغولتيا او لېوالتيا پوره کولو له پاره به يې تولۍ غږولې. له همدې اړخه په لوی کور کې ورته د شپنو تولۍ (د شپنو رنګړی،د شپنو غوړګی، کړکی، نی، پوپک یا د ولې له لښتې د ډنډر او باسې او یوازې پوټکی يې غږ لېږدوي) وايي. اوسپنيزي، د ژېړو او ښکرو هم جوړېدلې، پېړی، پېړی وړاندې پېر کې په هرات ښار کې چې د ايران، هند او ترکي پلازمېنه وه د ټنګټکور بله اله چې تونت نومېدله په ښار کې پېرودلې او پلورل کېدلې چې د کب په ډول وي او تور رنګ يې درلوده ډېری زلميانو او نويو زلميانو به غږولې. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۰چوپړی)

۲۸:- د رنګړی (تولۍ، توله،غوړګه، کړکی یا نی) ډولونو انځور (# ۲۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹:- نورستانۍ ښځې د رنګړی (تولی) غږولو انځور (# ۲۹ انځور)

۳۰:- جانان غزنیچي عابد د تولی غږولو انځور (# ۳۰ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.2.6 ارمونيه، هارمونيه يا باجه:

بادي (هوايي، پوکي، وږمه يي، ببوزي) ساز دی، غږيز نلونو دي چې له پيانو سره ورته والی لري، د پردو يا ببوزو په خورولو سره په لاس باندې په ټتنو باندې زورنه راولې او بټنې يې اوز ورکوي، د ارمونيي او اورت ترمنځ بېلوالی پر دې کې دی چې په باجه کې د هواويچې زورنه جريان پورته لورې ته کوي او په اورت کې د هواويچي زورني جريان کوز لورې ته کوي. په لويه کې نومورې ساز په ولاړه وهل کېږي، او بله بڼه يې هم شتون لري چې په غاړه کې اچول کېږي، د ځانګړي تسمې يا پټۍ په مرسته، نوموړي وسايل پرې او ببوزي (پکي) هم لري چې ورته اکارديون وايي. لکه څنګه چې په افغانستان، هندستان او پاکستان کې ټنګټکور په کلاسيکو ناستو کې او وګړني غونډو کې په غولي باندې سر ته رسوي، هندوانو وکړی شو چې د همدې ساز په سټه لويديځ ساز هم ورغوي او کشف کړي او په ناسته پرې په نوموړي ساز کړ شي، ارمونيه يې پرې نوم کېښوده، چې په اصل کې لويديځ ساز دی، هغه سازيان چې پر ولاړه ارموينه وهي دواړو اړخوته يې تناب تړې يا پټۍ او هغه په غاړه او اوږه کې ځوړندوي او بيا يې غږ وي، د ارمونيي غږول په کلاسيک ټنګټکور ډلو کې دود وو، ډيريو سندرغاړو چې اماتور(شوقي، لېوال يا مينه ناک) او فني وو نومړي غږول او نومړی ساز به يې په ربښت بڼه غږو. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۱چوپړی)

۳۱:- د ارمونيي، هارمونيي يا باجې انځور (# ۳۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲:- الله بخښلی احمد ظاهر د شرق الماس د ارمونیې وهلو په دوران له الله بخښلې اوستاد نبی ګل او الله بخښلې اوستاد ولی سره انځور (# ۳۲ انځور)

۳۳:- د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.6 دوهلو ساز، ضربه يي ساز (چې اله په لاس يا ضربه وهې خپل غږ اوباسي)

1.3.6 دايره (د يرا):

د وهلو ساز دی، چې د غوځ، څېرۍ، توت او شهوې له لرګې څخه جوړېږي او د وزې پوستکي څخه په کوشنۍ او لويه دايره وي بڼه جوړېږي.

د دايرې جوړولو له پاره دېرې د شهوې له لرګي څخه په ټاکلي پېړوالي تخته او باسي او په اوبو کې يې دوې ورځې ږدي، او بيا يې د داېرې په بڼه ګرد وي، دواړه ژۍ يې سره په ميخونو ټينګ وي، بيا پرې د پسه، څېرلي، اوزې، کبلۍ، مږ پوستکی چې وړی ترې لرې شوي وي، په هوا کش شوی وي په سريخ باندې يې ژۍ ګانې لږي او پرې ترې يې، په ټول ټاټوبي کې دايره د کسبي هنرمندانو، لېوالو، تاليبانو، ملايانو او ډيری يې د مېرمنو او انجونو په ودونو او ښاديو او کورنيو ناستو کې وهې. د ليکونکي دېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۰چوپړی)

۳۴:- د دايرې (ديرا) انځور (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.3.6 ډول:

ستره تبله ده او دوې مخه لري (دواړه لورې يې د غوايي، غوا يا مېخښې پوستکی لري) چې په ډيرايو کښلو کې د ډاول، ټاول، ډاوول هم کښل شوی دی، ډولچي چې ډول يې په پړې ترلی وي او پړی له اوږې تېره وي په څنګ او مخکې يې ځوړند وي په دوې بېلابېلا لاسرکي (دسترک) وهلو باندې وهي او غږ يې وزي، ډولونه ډول ډول ډولونه لري لکه: پکتياوال ډول، لوګری ډول، بلوچی ډول، خلاص ډول، ګرد ډول، يوه مخه ډول، ډولکی يا لغمانی ډول. د ډول وهل او سورني پوکول د ټاټوبي په ټولو سېمو کې دود درلود، په ځانګړي بڼه په بلخ، غور، هرات، پکتيا، لغمان، ننګرهار، لوګر، غزني، هېلمند کې، په ځانګړي بڼه په لرغوني پېر کې په بلخ، پکتيا او هرات کې ځانګړی دود درلود، ډولچي او سورنيچي په لويه کې په ودونو کې، تړو کې، انشر، سياليو، جرګو، ښه راغلاست، نخښه وېشتونکو، اس ځغله ونکو، نېزه وهونکو، مذهبي اخترونو، دودېزو مېلو، لوبغالو په کونجونو، غېږو، وزلوبو، او ټولګټه ودانيو په رسی پرې کونه او بنسټ ايښودنې، لوړ پوړو ودانيو په ودانولو، د سړکونو په رغولو، د ژورو کوهيو او د اوبو ويالو په کېندلو په دوران کې غږول کېږي. د يوه نارمل ډول اوږدوالی ۴۰ سانتي متره، او قطر يې ۲۲ سانتي متره دی، د توت او شوې له ډډ څخه جوړېږي، چې يوه متر ډډ څخه پوستکی او منځ يې د ځانګړې ارې باندې او باسي او بيا يې په رنده او تراش باندې توږې چې ټاکلي اندازې د ۵ سانتي ته يې پيړوالی برابر شي، او ژی ګانې قطر يې لس سانتي کوشنی وي او منځ يې ترې ستر، او په شګلنه پانه يې ښه مخې چې خويه شي او د غوځانو په پوټکو يې وهي چې قهوي رنګ واخلې، او بيا پرې د غوايي پوستکی کش کوي، او دوې وهونکي موټې (لاسرکي، دسترکي) يې هم له همدغه لرګي څخه جوړ وي، د برابر ډول اوږدوالی ۱۰۰ سانتي مېتره او قطر يې ۸۰ سانتي مېتره وي. (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی يا افنډيکس اي چوپړی) (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۵چوپړی)

۳۵:- د ټاټوبي لرغوني ډولو انځور (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶:- دوې ډولچیان له دوې ډولو سره، مېرمنو د اتڼ د شیبې انځور (# ۳۶ انځور)

۳۷:- دوې ډولچیان له ډولو سره د ټنګټکور د شیبې انځور (# ۳۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۸:- دوې ډولچیان له دوې ډولو سره ، ځوانانو د اتڼ شیبې انځور (# ۳۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3 .3 .6 ډولک:

د وهلو ساز دی، يوه مخه دی چې دوې تبلې (طبلې) لري په ګردبڅ کې ډېر دود لري، د شهوې او غوځ له لرګيو څخه جوړېږي او پر مخ يې د اوزې پوستکی کش کېږي، د هرې تبلې په سر يې د منځ برخه کې د اته سانتي مترو په کچه ګرده توره ټاپه وهل کېږي، د دې دواړو تبلو يا ګړيو سرونه په پړو باندې کش شوي وي چې ټاکلی کنټرول د کشکولو د تبلې لاندې لورې ته ټينګ وي، چې په کومه کچه يې کش يا سخت کولی شي چې ټينګ يې کړي، د ساز په لاندې برخه کې اسماني رنګه حلقه (ټوکي) د ساز نه ګرد چارپېره تاوه وي د پاڼې باندې اغوستل کېږي او وېستل کېږي، ډولک د ډولک په لرګي باندې وهل کېږي چې نوموړی لرګی د غوځانو وي، ډولک نغارې ته ورته دی چې په مرکزي اسيا کې دود لري، او لس سره موډرنه ډولک چې په اسبانو کې ټمبل شوي وي ټيټ او جيګ شتون لري، ستره تبله يې ۲۱ سانتي مېتره قطر او ۱۰ سانتي مېتره ژوروالی لري، کوشنې تبله يې ۱۹ سانتي مېتره قطر او ۹ سانتي متره ژوروالی لري، د ډولک لرګی هم ۲۴ سانتي اوږدوالی او ۱،۵ سانتي مېتره پېړوالی لري. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبوني يا افنډيکس اي چوپړی)

۳۹:- ډولک د ډولونو انځور (# ۳۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

4.3.6 زنګ (تال):

د وهلو ساز دی، له دوې مسي کوشنيو پيالو څخه جوړ شوی دی، چې د هندستان حنياګران يې د سندرو ويلو په دوران کې دواړه پيالې سره جنګوي او چې تر کوم اواز راوځي ورته پام کوي او خپلې پخښې دربه وي، تال او زنګ يو يکړ اواز دی، چې تال په هندستان کې او زنګ په ايران کې دود درلوده، ايران د لارستان اوسيدونکي لېندی (کمانچې) ته تال وايي، لوړې لېندی خلاصه کاسه شاته لري، لوړ لاستي لري د عادي لېنديو څخه دي، درې سپمه لري او له دوې وو يوه، يوه اوسپنېز کوشنيو ديرو څخه جوړ شوي دي چې په لاس کې نېول کيږي او له يوه او بل سره وهل کيږي، نومړی ساز د ټاټوبي په شمال او سويل کې ترې ګټنې اخستل کيږي او په ننګرهار او هرات کې هم له دوې تاره، طبلې او رباب سره وهل کيږي.

۴۰:- د زنګ (تال) انځور (# ۴۰ انځور)

۴۱:- د زنګونو (تالونو) انځور (# ۴۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

5.3.6 اړخبغلى، يوه سره (زېر بغلي):

د وهلو (ضربه يي) ساز دى، ايراني تنبک ته ورته دى، چې په ټوله کې د خوشيو له ختي څخه جوړيږي، د اړخبغلي کوشنى سر خلاص وي، او لوى سر يې د اوزي يا د هوسۍ له پوستکي يا څرمنې باندې پوښل کيږي، د دواړو لاسو د ګوتو باندې وهل کيږي، اړخبغلى ۶۲ سانتي مېتره اوږدوالى او ۱۹ سانتي مېتره قطر لري، نوموړى وګړني ساز چې د شوې له لرګي څخه هم جوړيږي، نوموړى ساز د ټاټوبي په خېتځ، شمال او سويل کې ترې سندرغاړې ډېره ګټنې اخلې. په ختيځ کې سرغندوى اړخبغلي وهونکى توتي په نوم و د مهترلام د زيارت کلي اوسيدونکى و، چې ۱۳۱۰ زيږدي کې يې اوستاد ګل محمد ګلکي ته ښودله، د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدى، ۱۳۲چوپړى)

۴۲:- اړخبغلى، يوه سره يا زېر بغلي انځور (# ۴۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6.3.6 تبله (طبله، دوې ګړیه، دوګړې):

د وهلو (ضربه یي) ساز دی، چې په تکراري کلونو کې افغانستان ته راوړل شوي دي، د ډهلي د ښوونځی له پامه طبل او ډول ویوکی له دوې سرو څخه اخستل شوی دی، چې پخوا به یې ورته میردنګ (پخاوج) ویل، تبله له دوې استوانه یې یکړو څخه جوړه شوي ده، چې ستري برخې ته یې بم او کوشنۍ برخې ته یې زیل (کاتي) وایي، چې په اوسني پېر کې د ټنګټکور ناستو کې د افغانستان، هندوستان او پاکستان په قوالي، چشتي په سندرو کې ترې ډېره ګټنې اخستل کېږي. په نوې پېر کې برېښنایي او غږېزه ډولکي ډېر ګړندی دود لري په پخښه لرونکي اوسپنېزو ځاپرځای کونکو کې ټینګېږي، چې درې ستر او دوې کوشني ډولونه لري، او درې داني د ژېړو نالبکیه (یوه یې ۴۰، دوېیمه یې ۶۰ او درېیمه یې ۸۰ سانتي متره وي) لري چې ټول د یوې الې په ډول درې غټ ډولونه سره خوا پرخوا دوې کوشني له دوی نه لږ لوړ وړاندې، او دوې نالبکیه یې ښې او یوه نالبکی یې ګسټ لورې یوه د بل له پاسه په ولاړه ټمبل شوي وي. د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدین، ۱۳۸۳ لیږدی، ۱۳۴چوپړی)

۴۳:- د تبله (طبله، دوې ګړیه، دوګړې) انځور (# ۴۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7.3.6 منګی (ګړی):

د وهلو (ضربه يي) ساز دی، چې کلالان منګی جوړ کړي له اومه ختې ځخه او د تنور په منځ کې يې ختين ګړی پوخ کړي چې د ابو ساتلو او سړولو ته برابر وي پرې ربړ او د څېرلې پوستکی ټينګ و تړي، او په يوه لاس يې وهي، نوموړي ساز سره نکلي کاسه يا لوښی کاروي چې ځينې وخت يې په نرۍ دړې او اوسپنېز ګلاس کاسه وهي او په ښې لاس يې منګی وهي، منګی چې سر يې ۱۵ سانتي مېتره قطر لري او منځ يې له اوبو تش وي. په ننګرهار، لغمان، کونړ او نورستان کې او د نويو زلمو له لورې په ډېرو کې ډېر وهل کيږي. ,, له يوه لورې په اسانۍ جوړيږي او له بل لورې په اسانۍ لاسته راځي. ،، (جان بيلي، ۱۹۸۸ زيږدی، ۱چوپيری)، (صفی الله، ۲۰۲۲ زيږدی، ۱۱ چوپيری)

۴۴:- د منګي (ګړي) او ټاټکی چې ننګرهاری سرغندوی منګيماری غوث الدين لالا انځور (# ۴۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7. يادونه:

د ټاټوبي سرغندوي ربابيان دي اوستاد رحيم خوشنواز، هفته ګل ربابي او سيد حسين اغا، سرغندوی تنبور غږونکی دی اوستاد بهاوالدين مزاري چې نړۍ وال نوم لري، د حراتی دوې تاره غږونکي اوستاد عزيز هروي او اوستاد ګدامحمد دي، سرغندوی ډولچي دی حيات الله قرباغی د خان قرباغي زوی، زرين، چينار ګل وردګ، سرغندوی تبله چې دی اوستاد رحم الله لغمانی، سرغوندوی ارمونيه چي دی اوستاد ګل محمد ګلکی شپرزاد او اوستاد ملاجان ملاګی نيازی، سرغندوی دايره وهونکی دی بريالی هېلمندی، سرغندوی تولی وهونکی دی اوستاد ګل محمد ګلکی شپرزاد، سرغندوی دمبوره چي دی حاجي رنګين شبرغانی.

۴۵:- د کابل اينټرکانټينينټل هوټل د ټنګټيکور ډله چې منځ کې اوستاد ګل زمان له ارمونيې سره، ګسټ لاس ته يې ربابي له رباب سره، ښې اړخ ته يې دوګړه چې له دوګړې سره انځور، بل لورې ته زه (ليکوال) له خپلو زوزان سره کوشنی حاجي عمران فردوس، بي بي حاجي سارانيسا ځنځله فردوس، بي بي حاجي ازلدا ځنځله فردوس، حاجي اليا فردوس انځور (# ۳۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

8. د انځورونو معلومات

1. د رباب انځور
2. رباب د ښاپ، ځنډي او نس انځور
3. د کابل پوهنتون د هنرونو او ادبياتو پوهنځی زده کړيالي فضيله ضمير انځور
4. د کابل سرينا هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې ربابي له رباب سره، ښي اړخ ته يې تنبورچي له تنبور سره او ګسټ اړخ ته يې تبله چي له تبله سره انځور
5. د تنبور انځور
6. کابل د هنرونو ستر ښوونځي ښوونکي او د زده کوونکو انځور
7. د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور
8. د چنګ انځور
9. د څلور تاره انځور
10. د دمبورې انځورونه
11. د دوې تاره انځور
12. د غجکې، چېغکې يا رېچکې انځور
13. امين غجکماری چېغکه يا رېچکه يې له مومن غوړيو له ټيم څخه جوړ کړې او وهې يې او کاکړی غاړې ورسره وايي له څو تنو مجاهدو ملګرو سره يې انځور
14. د محلي سندرغاړي فلک بدخشاني غجکماری چې ښي لورې ته يې په ديوال ننګرهاری لنډی رباب ودرولی او کيڼ لاسته يې په ديوال بدخشانی دمبوره ودرولې انځور يې ليکوال پرې کړی
15. د سرېندې يا څرېندې ډولونو انځور
16. د ټاټوبي د ټنګټکور الې چې په منځ کې يې سرېنده ده، ښي اړخ ته يې يو رباب او دوې تولی اېخښی دي او کيڼ لورې ته يې درې تاره اېخښی دی، د ټاټوبي لرغون ټنګټکور توکو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

17. د ټاټوبي بلوڅې ټنګټکور کې د ديرا او سرپنده سره ګډ انځور

18. سرنی د نورستان واماى سپمې پورې اړه لري، د سرنی انځور

19. د شپېرتاره انځور

20. د بينجو انځور

21. لغمان د محلي سندرغاړو د پرې شوې شيبې له بينجو، منګي او چيلمچي سره انځور

22. د واج (وونز) انځور

23. کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرنډي، ايتالياوۍ دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی)

24. نورستانيانو د ګډې نڅا انځور

25. د دبه نی (دبنې سورنی) يا د سرنې ډولونو انځور

26. د سورنی او ډول انځور د هوټل په واده کې له سورنيچي او ډولچي سره.

27. سورنی (سورنا، سورنای) شريف خان خوستي د ټنګټکور الې لکه سورنی باجې، ډولک او ډول انځور

28. د رنګړۍ (تولی، توله، غوړګه، کړکی يا نی) ډولونو انځور

29. نورستانی ښځې د تولۍ غږولو انځور

30. جانان غزنيچي عابد د تولۍ غږولو انځور

31. د ارمونيې، هارمونيې يا باجې انځور

32. الله بخښلی احمد ظاهر د شرق الماس د ارمونيې وهلو په دوران له الله بخښلي اوستاد نبی ګل او الله بخښلي اوستاد ولي سره انځور

33. کابل د هنرونو ستر ښوونځي د زده کوونکو انځور

34. د دايرې (ديرا) انځور

35. د ټاټوبي لرغوني ډولونه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

.36 دوې ډولچيان له دوې ډولو سره، مېرمنو د اتڼ د شيبې انځور

.37 دوې ډولچيان له ډولو سره د ټنګټکور د شيبې انځور

.38 دوې ډولچيان له دوې ډولو سره ، ځوانانو د اتڼ شيبې انځور

.39 ډولک د ډولونو انځور

.40 د زنګ (تال) انځور

.41 د زنګونو (تالونو) انځور

.42 اړخبغلی، يوه سره يا زېر بغلي انځور

.43 د تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې) انځور

.44 د منګي (ګړي) او ټاټکی چې ننګرهاری سرغندوی منګيماری غوث الدين لالا انځور

.45 د کابل اينټرکانټيننټل هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې اوستاد ګل زمان له ارمونيې سره، ګسټ لاس ته يې ربابي له رباب سره، ښې اړخ ته يې دوګړهچي له دوګړې سره انځور، بل لورې ته زه (ليکوال) له خپلو زوزان سره کوشنی حاجي عمران فردوس، بي بي حاجي سارانيسا ځنځله فردوس، بي بي حاجي ازلدا ځنځله فردوس، حاجي اليا فردوس انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيبلو ګرافي Bibliography .9

د هغو ليکونو لېست چې په يوې سکالو (موضوع) يا کښونکي (مولف) پورې اړه و لري.

John Baily, (1973-2003), Music and censorship in Afghanistan, *Music and the Play of Power in the Middle East, North Africa and Central Asia. Laudon Nooshin,*

[http://www.gold.ac.uk/music/staff/baily]

John Baily, (1988), Music of Afghanistan: *Professional Musicians in the City of Herat, Cambridge Studies in Ethnomusicology, Cambridge University Press, UK,*

[http://book(s. google.co.uk/books?id=uSE9AAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=herat+music+john+baily&source=bl&ots=tpnRnJycXk&sig=LDd-UWN_Is2GeTBe1)9fo_s8vT00&hl=en&ei=7iQaTefHDZOKhQeAzaC4Dg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CC0Q6AEwAw#v=onepage&q&f=false]

Louis Dupree, (18/07/2002), Afghanistan, *Oxford University Press, United states of America.*

جان بيلي. دوکتور. (۱۳۵۱څخه تر ۱۳۸۲لېږدی، ۱۹۷۳ څخه تر ۲۰۰۳ زیږدی)، ټنګټکور او سانسور په افغانستان کې، د ټنګټکور ليکی د ځواک ترلاسه کول په منځه ني ختيځ، د افريقا په شمال او منځنی اسيا کې، لندن چاپ ۲۰۰۳ زیږدی ، چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفی الله فردوس. ډيپلوم. انجينر. (۱۳۸۸ لیږدیز لمریزکال)، څلېر کي د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه. [http://www.ketabton.com/book/id/820]، [January 31 2016]، 22:18 د شپې.

صفی الله فردوس. ماستر. انجينر. (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لیږدیز لمریزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې، وړيا پوهنغوند ويکيپېډيا له پاره ليکنه.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېيلې]،
[November 11 2022]، 11:40 د ورځې.

نصر الدين سلجوقي. (۱۳۸۳ هجري، ۲۰۰۵ ميلادی)، موسيقي و تياتر در هرات، ويراست فرامرز تمنا، تهران، انتشارات توس، شابک ۹۶۴-۳۱۵-۶۲۵-۷، صفحات ۱۴۵-۱۰۷.

https://www.iranketab.ir/book/54224-music-and-theater-in-herat

تحول موسيقي در افغانستان، نوشته داکتر عبدالوهاب مددي.

Published by open concept on Sun, 09/14/2008- 13:46

https://fis-iran.org/fa/irannameh/volxxii/afghan-music

https://soundcloud.com/AhmadZaher

http://www.bbc.co.uk/persian/arts/2013/04/130212_mar_afgmusic_history_music_assadullah_shour.shtml

نگاهي به تاريخچه موسيقي افغانستان

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130426_k03_afgmusic_rap_in_afghanistan_kawoon.shtml

(c) ketabton.com: The Digital Library

تب موسيقي رپ در افغانستان

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130308_mar_afgmusic_farhad_darya_on_afg_music.s

از خاموشي تا جيغ، موسيقي افغانستان در يک دهه گذاشته

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130212_mar_afgmusic_legacy_of_old_artist_siasang.sh

ميراثي که استاد قاسم به موسقي افغانستان بجا گذاشت

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130327_k04_afgmusic_pop_zainab.shtml

سفر از خرابات به پاپ

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130216_afgmusic_groups_hasanzada.shtml

نګاهي به ظهور و افول گروه های موسيقي افغانستان

Simon Broughton, Mark Ellingham, Richard Trillo. (1999) "World Music: Latin & North America, Caribbean, India, Asia and Pacific" p.3

[https://books.google.com.au/books?id=QzX8THIgRjUC&pg=PA3&dq=afghan+music&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjujOq3ubbY

(c) ketabton.com: The Digital Library

AhWJxbwKHQeUCaEQ6AEINzAD#v=onepage&q=afghan%20 music&f=false]

Mikalina (http://www.mikalina.com/Texts/music-afghanistan.htm)

Archived (https://web.archive.org/web/20051104054505/http://www.mikalina.com/Texts/music-afghanistan.htm).

Wayback Machine 2005-11-04 at the

https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/185296

Piero Morandi, Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, 1968. Page # 141

پيرو مرنډي، ايټالياوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، ۱۹۶۸ زیږدی، ۱۴۱ چوپړی

د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول،

https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wp-content/uploads/sites/984/2021/03/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf

ABODE
MUSIC AND POEMS

Research papers

MSc.Eng. Safiullah Firdows

January 1, 2023

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library